

CHĀNDOGYA UPANIṢAD
(BHĀṢYA)

CHĀNDOGYA UPANIṢAD (BHĀṢYA)

Met uitleg door
Śrī Śaṅkarācārya

Uitgave februari 2026
Uitgeverij Ka.Dag
www.uitgeverijkadag.nl
kadag-pub@kpnmail.nl
Druk: Brave New Books
ISBN: 9789465386348

Over dit boek

Śaṅkara heeft de tien Upaniṣads, die traditioneel als de voornaamste worden beschouwd, van commentaar (*bhāṣya*: uitleg) voorzien. Dit zijn de: Īśa, Kena, Katha, Aitareya, Muṇḍaka, Praśna, Taittirīya, en de Māṇḍūkya Upaniṣad (met Gauḍapāda's Kārikā), evenals de Chāndogya en de Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad. De eerste acht zijn reeds door de Sanskriet-studiegroepen van de Stichting School voor Filosofie te Amsterdam vertaald en uitgegeven [1]¹. Deze uitgaven zijn gebaseerd op de Engelse vertalingen in *Eight Upaniṣads* van Swāmi Gambhīrānanda.

Het boek dat voor u ligt, bevat de vertaling van de Chāndogya Upaniṣad inclusief het commentaar (*bhāṣya*) van Śaṅkara. Deze vertaling is niet gebaseerd op een Engelse versie, maar is primair tot stand gekomen als een rechtstreekse vertaling vanuit de Sanskrietbrontekst [2, 3] (in IAST-transliteratie [4]) met behulp van een AI-systeem. Om de betrouwbaarheid te waarborgen, die bij de vertaling van een dergelijk geschrift vereist is, zijn alle door AI vertaalde verzen en commentaren vergeleken met twee gezaghebbende Engelse vertalingen [5, 6]. Hieruit bleek dat de verzen en commentaren inhoudelijk volledig met elkaar overeenkwamen. Slechts in een beperkt aantal gevallen zijn aanpassingen gedaan, voornamelijk wat betreft de woordkeuze.

Een steekproefsgewijze vergelijking met een andere AI-vertaling toonde geen noemenswaardige inhoudelijke verschillen, behalve in formulering en incidenteel in de terminologie. Vermeldenswaard is bovendien dat sommige AI-systemen bij de vertaling ongevraagd aanvullende informatie verstrekken, wat bij de studie van afzonderlijke verzen zeer behulpzaam kan zijn.

De vetgedrukte tekst bevat de Sanskriettekst en de vertaling van de verzen; de normaal gedrukte tekst geeft het commentaar van Śaṅkara weer. Aan het einde van elk Sanskrietvers in transliteratie zijn het hoofdstuk-, sectie- en vers-nummer vermeld om het opzoeken te vergemakkelijken.

Tot slot enkele persoonlijke kanttekeningen. Na de recente vertalingen van de Taittirīya Upaniṣad en de Māṇḍūkya Upaniṣad (met de Kārikā van Gauḍapāda) *bhāṣya* voelde ik een onweerstaanbare drang om ook de Chāndogya Upaniṣad ter hand te nemen. Ook bij dit werk ervoer ik een sterke betrokkenheid bij de inhoud. Mede dankzij Śaṅkara's verhelderende uitleg ging dit bij vlagen gepaard met verwondering en een diepe vreugde en dankbaarheid bij het doorgronden van de daarin verwoorde kennis.

Suggesties voor verbeteringen aan dit boek stel ik zeer op prijs.

Ferit Arav

Februari 2026

---

¹ Getallen tussen vierkante haakjes verwijzen naar literatuur aan het einde van dit boek.

Inhoudsopgave:

Over dit boek	3
Over de uitspraak van Sanskriet letters	6
Eerste pagina uit de brontekst [2]	7
Inleiding door Śaṅkarācārya	9
HOOFDSTUK I	12
HOOFDSTUK II	73
HOOFDSTUK III	117
HOOFDSTUK IV	167
HOOFDSTUK V	209
HOOFDSTUK VI	265
HOOFDSTUK VII	322
HOOFDSTUK VIII	367
Literatuur	425

Richtlijnen voor de uitspraak van letters in Sanskrit woorden

Klinkers:

a als a in kat (kort)
 ā als a in klaar, daken (verlengd)
 u als oe in boek (kort)
 ū als oe in boer (langer)
 i als i in dit (kort)
 ī als i in indien (verlengd)
 e altijd lang als ee in feest
 o altijd lang als oo in mooi
 ai als aī in *Aida*
 au als au in kauwen
 ḥ als h in kashbah

Medeklinkers:

Gutturale klanken:

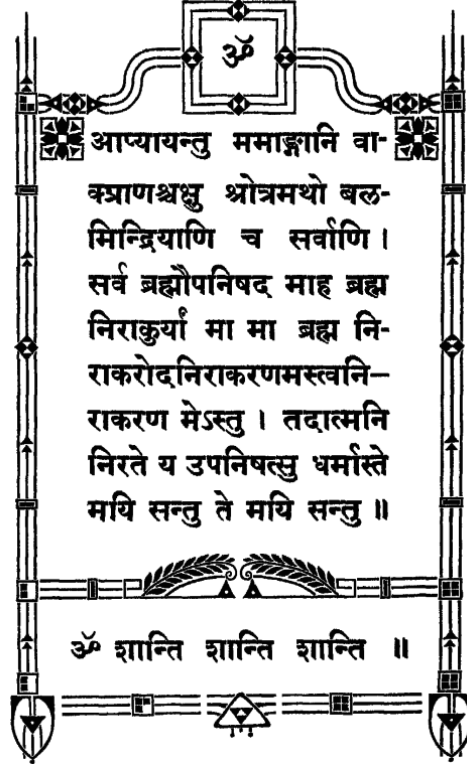
k als k in kat
 g als g in go in het Engels
 Neusklanken: ṁ, ṁ, ṅ of ṅ

Sisklanken:

s als s in besef
 ṣ (cerebraal) als s in sugar (Engels)
 ś (palataal) als ch in ich (Duits)
 ñ (cerebraal) señor in het Spaans
 c als tja in het Nederlands
 j als j in Jack (Engels) of dja (Nederlands)
 y als j in jij
 v als ua in qua of what in het Engels
 h achter een medeklinker betekent aspireren als in tophit
 jñ als g in budget

Overige medeklinkers als r, ṭ, ḍ en ṇ worden cerebraal uitgesproken. L, t, d, en n zijn net als in het Nederlands dentale klanken. V, p, b en m zijn de labiale (lip)klanken als in het Nederlands.

De w, f en z klanken in het Nederlands komen in het Sanskrit niet voor

(Pagina 186 uit [2])

āpyāyantu mamāṅgāni vākprāṇaścakṣuḥ śrotramatho balamindriyāṇi ca sarvāṇi, sarvaṃ brahmaupaniṣadaṃ māhaṃ brahma nirākuryāṃ mā mā brahma nirākaroḍanirākaraṇamastvanirākaraṇaṃ me 'stu, tadātmani nirate ya upaniṣatsu dharmāste mayi santu te mayi santu | om śāntiḥ śāntiḥ śāntiḥ ||

Mogen mijn ledematen krachtig worden, alsook mijn spraak, levensadem, oog, oor, en ook mijn kracht en al mijn zintuigen.

Alles is het Brahman van de Upaniṣads.

Moge ik Brahman niet verloochenen; moge Brahman mij niet verloochenen.

Laat er geen verloochening zijn; laat er voor mij geen verloochening zijn.

Mogen de deugden (*dharma*) die in de Upaniṣads [beschreven staan], in mij verblijven, die toegewijd ben aan het Zelf (*Ātman*).

Mogen zij in mij verblijven.

Om Vrede, Vrede, Vrede.

॥ छान्दोग्योपनिषत् ॥

श्रीमच्छकरभगवत्पादविरचितेन
भाष्येण सहिता ।

मित्येतदक्षरम्' इत्याद्यष्टाध्यायी
छान्दोग्योपनिषत् । तस्या सक्षेपत
अर्थजिज्ञासुभ्य ऋजुविवरणमल्पप्र
न्थमिदमारभ्यते । तत्र सबन्ध —
समस्त कर्माधिगत प्राणादिदेवतावि-
ज्ञानसहितम् अर्चिरादिमार्गेण ब्रह्मप्रतिपत्तिकारणम्, केवल
च कर्म धूमादिमार्गेण चन्द्रलोकप्रतिपत्तिकारणम्, स्वभाव-
वृत्ताना च मार्गद्वयपरिभ्रष्टाना कष्टा अधोगतिरुक्ता, न

Om
De Chāndogya Upaniṣad van de Sāma Veda
Inleiding tot het Commentaar (*bhāṣyam*) samengesteld door de
eerbiedwaardige leraar Śrī Śaṅkara Bhagavatpāda.

Het commentaar De Chāndogya Upaniṣad, die acht hoofdstukken telt, begint met: "omityetadaḥṣaram" ("Om, deze lettergreep..."). Ten behoeve van hen die de betekenis ervan beknopt wensen te kennen, vangt hier dit sub-commentaar (*tippaṇa*) op het commentaar van de Chāndogya Upaniṣad aan. Het is een directe uiteenzetting van beperkte omvang, samengesteld door de eerbiedwaardige Śrī Narendrapurī, de vorst der asceten.

De relatie [van deze tekst met het voorgaande deel van de Veda] is als volgt: Alle rituele handelingen (*karma*) die begrepen zijn, indien vergezeld van kennis (meditatie) over godheden zoals Prāṇa (de levensadem), leiden via het 'Pad van Licht' (*Devayāna Mārga*) tot het bereiken van de wereld van Brahman (Brahma-loka). [Rituele handelingen] die enkel worden uitgevoerd [zonder meditatie], leiden via het 'Pad van Rook' (*Pitṛyana Mārga*) tot het bereiken van de Maanwereld. En voor hen die enkel hun natuurlijke neigingen volgen en van beide paden zijn afgedwaald, is een ellendige neergang beschreven. En omdat via geen van beide paden [noch het pad van licht, noch dat van rook] het ultieme menselijke doel (*moksha* / bevrijding) volledig vervuld wordt, begint deze Upaniṣad. Het doel is om de kennis van het non-duale Zelf (*advaita-ātma-vijñāna*) uiteen te zetten, een kennis die onafhankelijk is van rituelen en die de oorzaken van de drie paden van saṁsāra (de kringloop van wedergeboorte) vernietigt.

En nergens anders dan in de kennis van het non-duale Zelf is het bereiken van het ultieme goed te vinden. Want [de tekst] zal zeggen: "*Maar zij die het anders weten dan dit, hebben anderen als koning en hun werelden zijn vergankelijk.*" En in het tegenovergestelde geval [bij kennis van het Zelf]: "*Hij wordt soeverein (svarād).*"

Evenzo, na gezegd te hebben dat voor hem die gehecht is aan het onware (de dualiteit), er gebondenheid is — zoals een dief die [tijdens een godsoordeel] een verhitte bijl vastpakt en verbrand en gebonden wordt — en het ervaren van het lijden van saṁsāra; [zegt de tekst dat] voor hem die gehecht is aan de Waarheid van het non-duale Zelf — zoals iemand die geen dief is en de verhitte bijl vastpakt zonder verbrand of gebonden te worden — er een afwezigheid van verbranding en gebondenheid is, wat neerkomt op het stoppen van het lijden van saṁsāra en bevrijding (*moksha*).

Precies daarom kan de visie van het non-duale Zelf niet samengaan met rituele handelingen (*karma*). Want het bewustzijn dat voortkomt uit zinnen als "*Het Bestaande is Eén, zonder tweede*" en "*Dit alles is het Zelf*", vernietigt het onderscheid tussen handeling, handelende persoon en resultaat, en kan niet logisch worden weerlegd.

Bezwaar: Maar er is toch de notie van rituele voorschriften?

Antwoord: Nee. Want rituelen worden voorgeschreven voor degene die de notie heeft van nature een dader en genietter te zijn, en die gebreken heeft zoals begeerte en afkeer die uit die onwetendheid voortvloeien.

Bezwaar: Aangezien rituelen worden voorgeschreven voor iemand die de betekenis van de gehele Veda heeft begrepen, geldt karma ook voor degene die non-duale kennis bezit.

Antwoord: Nee. Want de kennis van daderschap en genieterschap, die het domein is van rituelen en die natuurlijk is [voor de onwetende], wordt tenietgedaan door [kennis zoals] "*Het Bestaande is Eén, zonder tweede*" en "*Dit alles is het Zelf*". Daarom worden rituelen enkel voorgeschreven voor degene die gebreken heeft zoals onwetendheid (*avidya*), niet voor degene die non-duale kennis bezit. Daarom zal [de tekst] zeggen: "*Al dezen gaan naar deugdzame werelden. Hij die standvastig is in Brahman bereikt onsterfelijkheid.*"

In deze context van de non-duale kennis worden echter ook meditatie (*upāsana*'s) beschreven. Sommige zijn middelen tot voorspoed, andere hebben resultaten die dicht bij de uiteindelijke bevrijding (*kaivalya*) liggen, en weer andere betreffen Brahman in een enigszins gemodificeerde vorm (niet het absolute non-duale) en dienen ter verrijking van het karma (als onderdeel van rituelen). Omdat ze overeenkomen in het feit dat ze geheim (*rahasya*) zijn en beide mentale activiteiten betreffen — want net zoals non-duale kennis een mentale activiteit is, zo zijn ook andere meditatievormen van mentale activiteit — is er inderdaad een overeenkomst [waarom ze in dezelfde tekst worden behandeld].

Bezwaar: Wat is dan het specifieke verschil tussen non-duale kennis en meditatie?

Antwoord: Er wordt gezegd: Non-duale kennis (*jñāna*) verwijdert het besef van onderscheid in dader, middelen, handeling en resultaat, dat van nature is geprojecteerd op het Zelf dat niet handelt. Net zoals de vaststelling van de ware aard van een touw, veroorzaakt door licht, de verkeerde kennis (projectie) van een slang verwijdert. Meditatie (*upāsana*) daarentegen is het aannemen van een bepaald object als steun, zoals voorgeschreven door de geschriften, en het daarop richten van een stroom van gelijke gedachten, ononderbroken door andersoortige gedachten. Dat is het verschil.

Deze meditaties worden als eerste behandeld, omdat ze door het zuiveren van de geest (*sattva*) de ware aard van de werkelijkheid helpen onthullen en zo behulpzaam zijn voor non-duale kennis, en omdat ze gemakkelijker uit te voeren zijn aangezien ze een object als steun hebben.

Omdat de gewoonte van rituele handelingen diepgeworteld is en het moeilijk is voor de geest om rituelen op te geven en zich enkel aan meditatie te wijden, wordt allereerst die meditatie uiteengezet die betrekking heeft op de onderdelen van het ritueel [zodat de overgang geleidelijk is].

HOOFDSTUK I

SECTIE 1

*om iti etad akṣaram udgītham upāsīta |
om iti hy udgāyati tasyopavyākhyānam | ChUp_1,1.1 ||*

1. Men dient te mediteren op deze lettergreep: 'Om', [als] de Udgītha. Want men zingt luid (*udgāyati*) met 'Om'. Hiervan volgt nu de nadere uitleg.

"Men dient te mediteren op deze lettergreep: Om..." De lettergreep "Om" is de meest nabije benaming (*abhidhāna*) voor het Hoogste Zelf (*Paramātman*). Want wanneer deze [naam] gebruikt wordt, wordt Hij tevreden, net zoals iemand in de wereld [tevreden wordt] wanneer hij met een geliefde naam wordt aangesproken.

Hier wordt het [woord Om] gebruikt gevolgd door het woordje 'iti'¹ ("aldus" of aanhalingstekens), waardoor het wordt onderscheiden van zijn functie als louter aanduiding, en wordt opgevat als puur de klankvorm zelf. En op die manier wordt het een symbool (*pratīka*)² voor het Hoogste Zelf, net als een godenbeeld (*arcā*) en dergelijke. Dat het op deze wijze, zowel als naam en als symbool, het allerbeste middel is voor de verering (*upāsana*) van het Hoogste Zelf, wordt in alle Upaniṣads (*Vedānta*) begrepen.

De voortreffelijkheid ervan is welbekend door het veelvuldige gebruik ervan aan het begin van *japa* (mantra-recitatie), rituele handelingen en *svādhyāya* (Veda-studie). Daarom dient men te mediteren op deze lettergreep — die uit een klank (*varṇa*) bestaat en die aangeduid wordt met het woord 'Udgītha'³ omdat het een onderdeel is van de 'Udgītha'-sectie (van de *Sāman-zang*).

---

¹ Iti: Een Sanskriet partikel dat werkt als aanhalingstekens. Śāṅkara legt uit dat "Om iti" betekent dat we niet alleen naar de betekenis kijken, maar naar de *klank zelf* als object van meditatie.

² Pratīka: Een symbool of representatie waarop men mediteert als plaatsvervanger voor het oneindige Brahman (vergelijkbaar met hoe men mediteert op een beeld als representatie van een godheid).

³ Udgītha: Letterlijk "luid gezang". Het is het belangrijkste onderdeel van de *Sāma* Vedazangen, gezongen door de *Udgātr*-priester tijdens offers. Omdat elke Udgītha begint met "Om", wordt de mediterende hier gevraagd om Om (de essentie) te identificeren met de Udgītha (het ritueel).

Men dient een standvastige concentratie (een geest gekenmerkt door eenpuntigheid) voortdurend te richten op de klank Om, die een onderdeel is van het ritueel en een symbool voor het Hoogste Zelf.

De geschriftekst (*Śruti*) geeft zelf de reden waarom Om wordt aangeduid met het woord Udgītha: "Want met 'Om' zingt men luid." Omdat men begint met "Om" wanneer men luid zingt (de Udgītha zingt), daarom is de Udgītha [hier gelijk aan] de klank Om. Dat is de betekenis.

"Hiervan volgt de nadere uitleg": De uitleg van die lettergreep. De nadere uitleg is de uiteenzetting van: "zo is de meditatie", "zo is de luister/glorie", "zo is het resultaat", enzovoort. [Deze uitleg] vangt nu aan," is wat er in de zin als rest (*vākyaśeṣa*) aangevuld moet worden.

*eṣāṃ bhūtānāṃ pṛthivī rasaḥ pṛthivyā āpo rasaḥ |
apām oṣadhayo rasaḥ oṣadhīnāṃ puruṣo rasaḥ |
puruṣasya vāg rasaḥ vāca ṛg rasaḥ |
ṛcaḥ sāma rasaḥ sāmna udgītho rasaḥ || ChUp_1,1.2 ||*

2. De aarde is de essentie van deze wezens.

Water is de essentie van de aarde.

Planten zijn de essentie van water.

De mens (*Puruṣa*) is de essentie van planten.

Spraak (*Vāk*) is de essentie van de mens.

De Ṛg(-vers) is de essentie van spraak.

De Sāman(-zang) is de essentie van de Ṛg.

De Udgītha (*Om*) is de essentie van de Sāman.

In dit vers wordt een hiërarchie¹ van essenties (*rasa*)² opgebouwd, van het grofstoffelijke naar het meest verheven spirituele symbool (Om).

"Van deze..." — dat wil zeggen, van de bewegende en niet-bewegende — "...wezens is de aarde de essentie." [Dit betekent dat zij] de toevlucht, het uiteindelijke doel en de steun (*avaṣṭambha*) is. "Water is de essentie van de aarde." Want de aarde is in de wateren geweven als schering en inslag (*otā ca protā ca*); daarom is dat [water] de essentie van de aarde. "Planten zijn de

¹ De keten: aarde (fysieke basis), water (subtieler element, doordringt aarde), planten (leven voortkomend uit water), mens (fysiek lichaam gebouwd uit voedsel/planten), spraak (de hoogste functie van de mens), Ṛg (poëtische, heilige spraak), Sāman (muzikale, melodieuze heilige spraak), Udgītha/Om (de pure klank, de bron van alles).

² Rasa (Essentie): Het woord *rasa* betekent letterlijk sap, smaak of essentie. In deze context betekent het de fijnste, meest gecondenseerde en waardevolle kern van iets. De tekst beweegt van grof (aarde) naar fijn (geluid/Brahman).

essentie van water." Omdat planten transformaties zijn van water. "De mens (*Puruṣa*) is de essentie van hen [de planten]." Omdat de mens een transformatie is van voedsel [dat uit planten bestaat]. "Van die mens nu, is spraak de essentie." Want van de ledematen van de mens is spraak het meest voortreffelijk (*sāriṣṭhā*). Daarom wordt spraak de essentie van de mens genoemd. "Maar van die spraak is de Ṛg(-vers) de essentie." [Want die is] nog edeler/essentiëler [dan gewone spraak]. "De Sāman is de essentie van de Ṛg." [Want die is] nog edeler [dan de gereciteerde versregel]. "En van die Sāman is de Udgītha..." — vanwege de context (*prakṛtatvāt*) wordt hiermee de lettergreep Om bedoeld — "...de essentie." [Want die is] het aller-edelst.

sa eṣa rasānām rasatamaḥ paramaḥ parārdhyo 'ṣṭamo yadudgīthaḥ ||
ChUp_1,1.3 ||

3. Aldus is deze van de [eerdergenoemde] reeks die begint met de levende wezens en steeds subtielere essenties bevat, in buitengewone mate de essentie: de *Rasatama* (de essentie der essenties).

Aldus is deze... (namelijk de lettergreep Om die de naam Udgītha draagt)... van de [eerdergenoemde] reeks die begint met de levende wezens en steeds subtielere essenties bevat, in buitengewone mate de essentie: de *Rasatama* (de essentie der essenties). [Hij is] de Allerhoogste (*Parama*), omdat hij het symbool (*pratīka*) is van het Hoogste Zelf (*Paramātman*). Wat betreft [de term] *Parārdhya*: Het woord *ardha* betekent hier 'plaats' of 'zetel' (*sthāna*). En de 'Parārdha' is de hoogste (*para*) plaats (*ardha*). Omdat hij die [plaats] waardig is (*arhati*), wordt hij *Parārdhya* genoemd. De bedoeling [van deze term] is aan te geven dat hij de plaats van het Hoogste Zelf waardig is, omdat hij aanbeden dient te worden als [ware hij] het Hoogste Zelf. [Hij is] de achtste (*aṣṭama*) in de telling van de essenties die bij de aarde begint (*prthivyādi*). "*Yadudgīthaḥ*" [betekent]: hij die de Udgītha is.

katamā katama rk katamat katamat sāma katamaḥ katama udgītha iti
vimṛṣṭam bhavati || ChUp_1,1.4 ||

**4. "Welke, welke is de Ṛg? Welke, welke is de Sāman?
Welke, welke is de Udgītha? Aldus wordt er overwogen."**

Er is [eerder] gezegd dat de Ṛg de essentie is van spraak. [Nu wordt de vraag gesteld:] Welke is *die* Ṛg? Welke is *die* Sāman? En welke is *die* Udgītha? De herhaling "welke, welke" (*katamā katamā*) dient om respect of nadruk (*adara*) aan te geven.

Bezwaar: wordt het achtervoegsel 'datamac' (waarmee het woord 'katama' wordt gevormd) niet gebruikt bij een vraag betreffende een specifieke klasse (jāti) te midden van velen? [De regel luidt dat men *katama* gebruikt als men vraagt: "welke van deze soorten?"]. Hier is er echter geen veelvoud van Ṛg-klassen (er is maar één soort 'Ṛg-veda'). Hoe kan het gebruik van 'katama' hier dan juist zijn?

Antwoord: Dit is geen fout. Wanneer we de samenstelling *jātiparipraśna* (vraag betreffende klasse) analyseren als: "een vraag *binnen* een klasse" (*jātau paripraśna*), dan is het logisch, omdat er binnen de klasse 'Ṛg' een veelvoud aan individuele verzen (*vyakti*) bestaat. Het moet dus niet geanalyseerd worden als "een vraag *naar* de klasse zelf" (*jāteḥ paripraśna*).

Bezwaar: Maar bij de analyse 'vraag naar de klasse' (genitief) kloppen voorbeelden zoals 'Wie is een Kaṭha?' (waarbij men vraagt naar een specifieke tak van de Veda) wel. Maar bij de interpretatie 'vraag binnen een klasse' (locatief) past dat niet.

Antwoord: Ook in dat geval [van de Kaṭha] is er geen fout, omdat de vraag gesteld wordt met het oog op de veelheid van individuen *binnen* de klasse van de Kaṭha's. Als de regel strikt "vraag *naar* de klasse" zou betekenen, dan zou er voor zinnen als "Welke Ṛg?" een extra grammaticale regel (*upasaṃkhyāna*) toegevoegd moeten worden [om het correct te maken]. Maar dat is niet nodig. "Aldus wordt er overwogen" (*vimṛṣtaṃ bhavati*) betekent: er wordt een onderzoek of deliberatie (*vimarśa*) uitgevoerd.

*vāg evark prāṇaḥ sāma om ity etad akṣaram udgīthaḥ |
tad vā etan mithunaṃ yad vāk ca prāṇaś cark ca sāma ca || ChUp_1,1.5 ||*

5. Spraak is waarlijk de Ṛg. De levensadem (Prāṇa) is de Sāman.

De lettergreep 'Om' is de Udgītha. Dit is dat paar: namelijk Spraak en Levensadem, en [ook] de Ṛg en de Sāman.

Nu de overweging [in het vorige vers: "Welke is de Ṛg?"] is gemaakt, is het passend om het antwoord te geven: "Spraak is waarlijk de Ṛg, de levensadem is de Sāman". Hoewel Spraak en Ṛg [hier] als één worden beschouwd, is er geen tegenspraak met het feit dat [de Udgītha in vers 1.1.3] de achtste werd genoemd [en Spraak de vijfde]. Dit is namelijk een andere zin [met een ander doel], bedoeld om de eigenschap van 'vervulling' (*āpti*) te bewerkstelligen. [Daarom wordt herhaald:] "Deze lettergreep Om is de Udgītha".

Omdat Spraak en Levensadem de bronnen (*yoni*) zijn van de Ṛg en de Sāman, wordt er gezegd: "Spraak is de Ṛg, Levensadem is de Sāman". Want door het begrijpen van de bronnen van de Ṛg en de Sāman — respectievelijk Spraak en Levensadem — wordt een 'insluiting' (*avarodha*) van alle Ṛg-verzen en alle

Sāman-liederen bewerkstelligd. En bij de insluiting van alle Ṛg-verzen en Sāman-liederen, worden [ook] alle rituelen die met de Ṛg en Sāman worden uitgevoerd, ingesloten. En bij die insluiting, worden alle verlangens [die door die rituelen worden verkregen] ingesloten.

Met de woorden "Deze lettergreep Om is de Udgītha" wordt de twijfel weggenomen dat het om een onderdeel van de zang (bhakti) zou gaan [in plaats van alleen de lettergreep]. Met "Dit nu is dat paar" wordt een koppel aangeduid. Wat is dat paar? Hij zegt: "Dat wat Spraak en Levensadem is". [Zij zijn] het paar dat de oorzaak is van alle Ṛg-verzen en Sāman-liederen. De woorden "en de Ṛg en de Sāman" betekenen: de oorzaken van de Ṛg en de Sāman, aangeduid met de woorden Ṛg en Sāman. De Ṛg en de Sāman vormen [hier] namelijk niet een onafhankelijk [tweede] paar. Anders zouden er namelijk twee paren zijn: één paar 'Spraak en Levensadem' en een ander paar 'Ṛg en Sāman'. En in dat geval zou de aanduiding in het enkelvoud "Dit... paar" (tad etan mithunam) onjuist zijn. Daarom ligt het 'paar-zijn' enkel bij Spraak en Levensadem, de bronnen van de Ṛg en de Sāman.

tad etan mithunam om ity etasminn akṣare saṃsṛjyate |yadā vai mithunau samāgacchata āpayato vai tāv anyo 'nyasya kāmam || ChUp_ 1,1.6 ||

6. Dit paar nu wordt verenigd in de lettergreep 'Om'. Wanneer een paar samenkomt, vervullen zij waarlijk elkaars verlangen.

Dit paar... — dat als zodanig gekenmerkt is [in het vorige vers, namelijk Spraak en Adem] — ...wordt verenigd in deze lettergreep: Om. Omdat het paar, dat zich onderscheidt door de eigenschap van het verkrijgen van alle verlangens, in de lettergreep Om verenigd blijkt te zijn, staat het vast (*prasiddham*) dat de lettergreep Om de kwaliteit bezit van het vervullen van alle verlangens.

Dat de lettergreep Om uit Spraak bestaat en door de Levensadem wordt voortgebracht, betekent dat hij met het paar verenigd is. En omdat het algemeen bekend is dat een paar zorgt voor de vervulling van verlangens, wordt [het volgende] voorbeeld (*drṣṭānta*) gegeven: "Zoals in de wereld: wanneer een paar — de leden van een koppel, man en vrouw (*strī-puṃsau*) — samenkomt en zich verenigt middels de geslachtsdaad (*grāmyadharmā*), dan vervullen zij elkaars verlangen." Evenzo staat het vast dat de lettergreep Om de eigenschap bezit om alle verlangens te vervullen, dankzij het feit dat het paar in zijn wezen is binnengegaan. Dit is de bedoeling.

āpayitā ha vai kāmānāṃ bhavati ya etad evaṃ vidvān akṣaram udgītham upāste || ChUp_ 1,1.7 ||

7. Hij wordt waarlijk een vervuller van verlangens, hij die, dit zo wetende, mediteert op deze lettergreep als de Udgītha.

De aanbieder hiervan — [in dit geval] de Udgātr-priester — verkrijgt de eigenschappen ervan (van Om). Daarom zegt [de tekst]: "Hij wordt waarlijk een vervuller van de verlangens" — van de offerheer (*yajamāna*) — "hij die mediteert op deze lettergreep als de Udgītha die op deze wijze de eigenschap van 'vervulling' (*āpti*) bezit." De betekenis is: voor hem geldt dit resultaat zoals beschreven. Want de Schrift (*Śruti*) zegt: "*Zoals men op Hem mediteert, dat wordt men zelf*".

tad vā etad anujñākṣaram |yad dhi kiṃcānujñānty om ity eva tad āha | eṣo eva samṛddhīr yad anujñā |samardhayitā ha vai kāmānām bhavati ya etad evaṃ vidvān akṣaram udgītham upāste || ChUp_ 1,1.8 ||

8. Dit is waarlijk de lettergreep van instemming (*anujñā*). Want waarvoor men ook instemming geeft, men zegt daarop slechts: 'Om'. Deze instemming is waarlijk voorspoed (*samṛddhi*). Hij wordt waarlijk een bevorderaar van verlangens, hij die, dit zo wetende, mediteert op deze lettergreep als de Udgītha.

En de klank Om bezit de eigenschap van voorspoed (*samṛddhi*). Hoe? "Dit..." — het hier besproken onderwerp — "...is de lettergreep van instemming¹." Het is zowel instemming als een lettergreep. De betekenis is: Omkara is instemming, oftewel goedkeuring (*anumati*). Hoezo is het instemming? De Schrifttekst (*Śruti*) zegt het zelf: "Want wat men ook..." — in de wereld, of het nu kennis of rijkdom betreft — "...toestaat": wanneer een geleerde of een rijk man daar zijn goedkeuring aan geeft, zegt hij slechts "Om".

Zo ook in de Veda [Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad 3.9.1]: "Zijn het er drieëndertig [goden]?" — "Om," zo sprak hij [als bevestiging]. En zo ook in de wereld: wanneer er gezegd wordt "Ik neem deze rijkdom van jou", zegt hij [als hij het toestaat]: "Om". Daarom is deze instemming waarlijk voorspoed. Wat instemming is, dat is voorspoed, omdat instemming daarin [in voorspoed] zijn oorsprong vindt. Want [alleen] iemand die voorspoedig (machtig/rijk) is, geeft instemming met "Om". Daarom is de betekenis dat Omkara de eigenschap van voorspoed bezit.

Omdat hij mediteert op de eigenschap van voorspoed en die aard aanneemt, wordt hij een "bevorderaar (*samardhayitā*) van de verlangens" — van de

---

¹ In het Vedische Sanskriet (en in rituele context) betekent "Om" vaak simpelweg "Ja" of "Het zij zo". Het is een woord van bevestiging en toestemming

offerheer — hij die, dit zo wetende, mediteert op de lettergreep als de Udgītha... enzovoort, zoals voorheen [in vers 7].

teneyaṃ trayī vidyā vartate om ity āśrāvayati om iti śaṃsati om ity udgāyati | etasyaiva akṣarasyāpacityai mahinnā rasena || ChUp_ 1,1.9 ||

9. Door dit [lettergreep Om] beweegt de drievoudige kennis zich voort. Met 'Om' roept men op (āśrāvayati). Met 'Om' reciteert men (śaṃsati). Met 'Om' zingt men (udgāyati). Ter ere (apacityai) van deze lettergreep, met zijn grootheid en zijn essentie.

Nu wordt de lettergreep geprezen. Waarom? Om hem aantrekkelijk te maken (*prarocana-artham*), aangezien hij het object van meditatie is. Hoe [wordt hij geprezen]? "Door deze..." — de besproken lettergreep — "...beweegt deze drievoudige kennis"¹ — die gekenmerkt wordt door de Rg Veda, etc. — "zich voort". De betekenis is: [het is] de *rituele handeling (karma)* die door de drievoudige kennis wordt voorgeschreven [die zich voortbeweegt]. Want het is algemeen bekend (*prasiddham*) dat de 'kennis' zelf niet voortbeweegt door middel van oproepen enzovoort, maar dat de rituele handeling dat wel doet.

Hoe [gebeurt dit]? "Met 'Om' roept men op, met 'Om' reciteert men, met 'Om' zingt men." Uit deze indicaties (*liṅga*) wordt begrepen dat het hier om het Soma-offer gaat. En die handeling geschiedt "ter ere (*apacityai*) van deze lettergreep". Dat wil zeggen: ter verering (*pūjārtham*). Want dat [Om] is het symbool van het Hoogste Zelf. De verering daarvan is [dus] verering van het Hoogste Zelf. Zoals de Smṛti (Bhagavad Gītā 18.46) zegt: "*Door Hem te vereren met zijn eigen handelingen, vindt de mens perfectie.*", "Met zijn grootheid en met zijn essentie." Bovendien [wordt het offer uitgevoerd] door de "grootheid" (*mahiman*) van deze lettergreep. Dat wil zeggen: door de levensadem (*prāṇa*) van de priesters en de offerheer [zonder adem geen recitatie].

En evenzo door de "essentie" (*rasa*) van deze lettergreep. Dat wil zeggen: door het offermateriaal (*havis*) dat voortkomt uit de essentie van rijst, gerst, enzovoort. [De cyclus is als volgt:] Offers en oblaties worden uitgevoerd middels de lettergreep. Dat bereikt de zon. Daaruit ontstaan regen, en vervolgens levensadem en voedsel. Het offer wordt uitgebreid (*tāyate*) door levensadem en voedsel. Daarom wordt er gezegd: [het gebeurt] "door de grootheid en essentie van de lettergree (Om)".

¹ (Trayī Vidyā): Dit verwijst naar de drie Veda's: Rg, Yajur en Sāma.

*tenobhau kurutaḥ yaś caitad evaṃ veda yaś ca na veda | nānā tu vidyā
cāvidyā ca yad eva vidyayā karoti śraddhayopaniṣadā | tad eva vīryavattaram
bhavaṭīti | khalvetasyaivākṣarasavyākyānam bhavati || ChUp_1,1.10 ||*

10. Met dit [woord 'Om'] voeren beiden handelingen uit: zowel hij die dit aldus kent, als hij die het niet kent. Maar kennis (*vidyā*) en onwetendheid (*avidyā*) zijn verschillend. Datgene wat men verricht met kennis, met geloof (*śraddhā*) en met meditatie (*upaniṣad*), dat alleen wordt krachtiger (*vīryavattaram*). Dit is waarlijk de nadere uiteenzetting van deze lettergreep.

Hier wordt de vraag opgeworpen of het ritueel enkel uitgevoerd moet worden door iemand die kennis heeft van de lettergreep. [De tekst zegt:] "Met deze lettergreep voeren beiden..." — dat wil zeggen, zowel hij die de lettergreep kent zoals zojuist uitgelegd, als hij die slechts het ritueel kent maar niet de werkelijke aard van de lettergreep — "...handelingen uit."

Vraag: Zou het resultaat voor beiden niet voortkomen uit de kracht van de handeling zelf? Wat is dan het nut van de kennis van de ware aard van de lettergreep? Want in de wereld ziet men dat Harītakī (een geneeskrachtige vrucht/myrobalaan) een laxerende werking heeft voor zowel degene die de smaak/werking kent als voor degene die het niet kent.

Antwoord: Niet aldus. "Want kennis en onwetendheid zijn verschillend." Kennis en onwetendheid zijn immers gescheiden zaken. Het woord "maar" (*tu*) in de tekst dient om het [tegenovergestelde] standpunt te weerleggen. De kennis dat 'Om' slechts een onderdeel van het ritueel is, is niet hetzelfde als de kennis dat 'Om' de eigenschappen bezit van 'Essentie der essenties' (*rasatama*), 'Vervulling' (*āpti*) en 'Voorspoed' (*samṛddhi*).

Vraag: Wat dan?

Antwoord: Het is superieur daaraan. Daarom is het logisch dat vanwege de superioriteit van het onderdeel (door kennis), ook het resultaat superieur is. Dit ziet men ook in de wereld: bij de verkoop van een edelsteen zoals een robijn door een juwelier (*vanik*) en een bosbewoner (*śabara*), heeft de juwelier meer profijt vanwege zijn superieure kennis. Daarom: "Datgene wat men verricht met kennis" — oftewel inzicht — "met geloof" — oftewel vol vertrouwen (*śraddadhāna*) — "en met Upaniṣad" — dat wil zeggen met yoga/concentratie (*yogena*) — "dat wordt krachtiger." Dat wil zeggen: die handeling heeft een groter resultaat dan de handeling van de onwetende.

Doordat er gezegd wordt dat de handeling van de wetende "krachtiger" (vergroten trap) is, wordt geïmpliceerd dat ook de handeling van de onwetende wel degelijk krachtig (effectief) is. Het is namelijk niet zo dat de

onwetende niet bevoegd is tot het ritueel. In de sectie over Uṣasti (later in de Upaniṣad) zien we immers dat ook onwetenden de priestertaak vervullen.

De lettergreep die de eigenschappen bezit van 'Essentie der essenties', 'Vervulling' en 'Voorspoed', vormt één enkele meditatie (*upāsana*). Omdat er tussendoor geen andere inspanning wordt gezien [in de tekst], en omdat het met vele bijvoeglijke naamwoorden op vele manieren aanbeden dient te worden, is dit inderdaad de "nadere uiteenzetting van deze lettergreep" — de Udgītha die het onderwerp van bespreking was.

iti chāndogyopaniṣacchāṅkarabhāṣye prathamādhyāyasya prathama khaṇḍaḥ

Hier eindigt het eerste deel (*khaṇḍa*) van het eerste hoofdstuk in het commentaar van Śāṅkara op de Chāndogya Upaniṣad.

SECTIE 2¹

devāsurā ha vai yatra saṃyetire ubhaye prājāpatyās tad dha devā udgītham ājhrur anenainān abhibhaviṣyāma iti || ChUp_ 1,2.1 ||

1. Toen de Deva's (goden) en Asura's (demonen) met elkaar streden — beiden waren kinderen van Prajāpati — toen namen de Deva's de Udgītha ter hand, [denkende]: 'Hiermee zullen wij hen overwinnen'.

Deva's en Asura's: de goden en de demonen. De Deva's zijn afgeleid van de werkwoordswortel *div*, die 'stralen' of 'verlichten' betekent. Het zijn de zintuiglijke functies (*indriya-vṛttayah*) die verlicht worden door de Geschriften (*Śāstra*). De Asura's zijn het tegenovergestelde daarvan. Zij verlustigen (*ram*) zich in hun eigen levensadem (*asu*) en in vitale activiteiten die gericht zijn op diverse [zintuiglijke] objecten. Het zijn de zintuiglijke functies van nature (*svābhāvīkī*), die uit duisternis/onwetendheid (*tamas*) bestaan. De woorden "ha" en "vai" zijn partikels die aanduiden dat dit een gebeurtenis uit het verleden betreft.

Waarin zij streden (*yatra saṃyetire*): De aanleiding [voor de strijd] was het van elkaar afpakken van objecten van verlangen. De wortel *yat* met het voorvoegsel *sam* betekent 'strijden' of 'oorlog voeren'². De betekenis is dus: zij voerden

¹ Hier begint een nieuw gedeelte (Khanda 2). In het eerste deel werd de Udgītha ('Om') in het algemeen geprezen. Nu wordt via een verhaal (*ākhyāyikā*) over een strijd tussen goden en demonen uitgelegd hoe men precies moet mediteren: niet op de zintuigen, maar op de zuivere Levensadem (*Mukhya Prāṇa*).

² Dit is een van de beroemdste allegorieën van Śāṅkara. Hij haalt de mythologische strijd tussen goden en demonen uit de hemel en plaatst hem in de menselijke geest. Deva's: Onze neigingen om het goede te doen, zelfbeheersing te oefenen en de wijsheid van de teksten te

oorlog. De Asura's — de natuurlijke, duistere zintuiglijke neigingen — kwamen in beweging om de Deva's — de functies die verlicht worden door de Geschriften — te overweldigen. En evenzo kwamen de Deva's — wier aard het licht van het onderscheidingsvermogen (*viveka*) van de Geschriften is — in beweging om de Asura's, die van nature duister zijn, te overweldigen. De bedoeling is te zeggen dat deze strijd tussen Deva's en Asura's, bestaande uit het wederzijds overweldigen en opkomen, in alle levende wezens (*sarva-prāṇiṣu*) in elk lichaam (*prati-deham*) plaatsvindt en al sinds beginloze tijden aan de gang is.

Dit wordt hier door de Schrift (*Śruti*) verteld in de vorm van een verhaal (*ākhyāyikā*) om het onderscheid en de oorsprong van Dharma (deugd) en Adharma (ondeugd) duidelijk te maken, met als uiteindelijk doel kennis te geven over de zuiverheid van de Levensadem (*Prāṇa*).

"Daarom zijn beiden kinderen van Prajāpati" (*prajāpatyāḥ*). Prajāpati is hier de Mens (*Puruṣa*) die bevoegd is tot kennis en rituelen. Zoals een andere Schrifttekst zegt: "*De Mens is de Uktha (hymne), hij is de grote Prajāpati.*" Zijn 'kinderen' zijn de tegengestelde functies van zijn instrumenten (zintuigen/geest): de schriftuurlijke (goede) en de natuurlijke (slechte). Want daaruit komen zij voort.

In die situatie, met als aanleiding het streven naar verheffing (door de Deva's) of degradatie (door de Asura's), "namen de Deva's de Udgītha ter hand". Dat wil zeggen: zij voerden de rituele handeling van de Udgātṛ-priester uit, die gekenmerkt wordt door het onderdeel Udgītha (zang). Omdat het onmogelijk is de Udgītha alleen (los van het ritueel) te nemen, wordt bedoeld dat ze een ritueel zoals de Jyotiṣṭoma uitvoerden.

Bezwaar: Waarom deden ze dat?

Antwoord: Er wordt gezegd: "Hiermee" — met dit ritueel — "zullen wij hen" — de Asura's — "overwinnen". Met deze intentie [begonnen zij].

*te ha nāsikyaṃ prāṇam udgītham upāsāṃ cakrire | tam ha asurāḥ pāpmanā
vividhuḥ | tasmāt tenobhayaṃ jighrati surabhi ca durgandhi ca | pāpmanā hy
eṣa viddhaḥ || ChUp_1,2.2 ||*

**2. Zij mediteerden op de Udgītha als de adem in de neus (*nāsikya prāṇa*).
De Asura's doorboorden deze met het kwaad (*pāpman*). Daarom ruikt men**

---

volgen. Asura's: Onze instinctieve drijven, egoïsme, lust en "natuurlijke" neigingen die ons binden aan de materie.

hiermee zowel het aangename als het onaangename. Want hij is doorboord met het kwaad.

En toen zij wensten die rituele handeling van de Udgītha uit te voeren, toen: "Zij, de Deva's, mediteerden..." Zij mediteerden op de "adem in de neus" (*nāsikya*) — de bewuste reukadem die zich in de neus bevindt en die de uitvoerder (*udgīthakartā*) is van de Udgītha — "als de Udgītha" (als onderdeel van de zang). De betekenis is: zij voerden een meditatie uit op de lettergreep 'Om' (die de Udgītha wordt genoemd), waarbij ze deze *beschouwden als* de adem in de neus (*nāsikya-prāṇa-dṛṣṭyā*). Want op deze manier wordt het oorspronkelijke onderwerp [Om] niet verlaten en wordt er geen onderwerp aangenomen dat niet ter sprake was. Het oorspronkelijke onderwerp van meditatie was immers de lettergreep 'Om', zoals aangegeven in "*Waarlijk, van deze lettergreep...*" (ChUp 1.1.10).

Bezwaar: Maar u zei daarnet dat ze 'het ritueel gekenmerkt door de Udgītha ter hand namen'. Hoe kunt u nu zeggen dat ze op 'Om' mediteerden met de visie van de neusadem?

Antwoord: Dit is geen fout. Want binnen het Udgītha-ritueel is het de bedoeling dat men mediteert op 'Om' (onderdeel van de zang) door er de godheid/adem op te projecteren die de handeling verricht. 'Om' staat hier niet los van. Daarom was het correct om te zeggen dat ze "het ritueel ter hand namen", aangezien ze dit deden met dat doel.

"De Asura's..." — wier aard bestaat uit natuurlijke duisternis (*tamas*) — "...doorboorden" (*vividhuh*) — brachten in contact met — "hem" — de zanger (Udgātr) die door de Deva's was gekozen, de lichtende godheid, de adem in de neus. [Zij doorboorden hem] "met hun eigen kwaad": met ondeugd (*adharmā*) in de vorm van gehechtheid. Want die adem in de neus raakte zijn onderscheidingsvermogen (*viveka-vijñāna*) kwijt, doordat hij overweldigd werd door de gehechtheid aan het idee: "Ik ruik aangename geuren". Door dat gebrek raakte hij verbonden met het kwaad. Dat is wat er bedoeld wordt met: "De Asura's doorboorden hem met het kwaad."

Omdat de reukadem (*ghrāṇa*) doorboord is door het demonische kwaad, en daardoor voortgedreven wordt door dat kwaad, neemt hij de slechte geuren van levende wezens waar. "Daarom ruikt men hiermee beide: zowel het aangename als het onaangename." Dat men "beide" ruikt, wordt genoemd om aan te geven dat hij "doorboord is met het kwaad". Het waarnemen van "beide" is op zichzelf niet het punt dat de tekst wil maken (maar wel het feit dat men het *slechte* niet kan vermijden). Net zoals in de uitdrukking "*Wiens offergave beide...*" (waarbij 'beide' duidt op een defect). Dit wordt bevestigd door een parallelle tekst uit dezelfde context (Bṛhadāranyaka Upaniṣad 1.3.3): "*Dat waarmee men het ongepaste ruikt [is het kwaad].*"

*atha ha vācam udgītham upāsāṃ cakrire | tāṃ hāsuraḥ pāpmanā vividhuḥ |
tasmāt tayobhayaṃ vadati satyaṃ cāṅṛtaṃ ca | pāpmanā hy eṣā viddhā ||
ChUp_1,2.3 ||*

3. Toen mediteerden zij op de Spraak (*Vāk*) als de Udgītha. De Asura's doorboorden deze met het kwaad. Daarom spreekt men hiermee beide: zowel waarheid (*satya*) als onwaarheid (*aṅṛta*). Want zij is doorboord met het kwaad.

*atha ha cakṣur udgītham upāsāṃ cakrire | tad dhāsuraḥ pāpmanā vividhuḥ |
tasmāt tenobhayaṃ paśyati darśanīyaṃ cādarśanīyaṃ ca || ChUp_1,2. 4 ||*

4. Toen mediteerden zij op het Oog (*Cakṣus*) als de Udgītha. De Asura's doorboorden dit met het kwaad. Daarom ziet men hiermee beide: zowel wat het aanzien waard is (*darśanīya*) als wat het aanzien niet waard is. Want het is doorboord met het kwaad.

*atha ha śrotram udgītham upāsāṃ cakrire | tad dhāsuraḥ pāpmanā vividhuḥ |
tasmāt tenobhayaṃ śṛṇoti śravaṇīyaṃ cāśravaṇīyaṃ ca | pāpmanā hy etad
viddham || ChUp_ 1,2.5 ||*

5. Toen mediteerden zij op het Gehoor (*Śrotra*) als de Udgītha. De Asura's doorboorden dit met het kwaad. Daarom hoort men hiermee beide: zowel wat het horen waard is (*śravaṇīya*) als wat het horen niet waard is. Want het is doorboord met het kwaad.

*atha ha mana udgītham upāsāṃ cakrire | tad dhāsuraḥ pāpmanā vividhuḥ |
tasmāt tenobhayaṃ saṃkalpayate saṃkalpanīyaṃ ca | pāpmanā hy etad
viddham || ChUp_ 1,2.6 ||*

6. Toen mediteerden zij op de Geest (*Manas*) als de Udgītha. De Asura's doorboorden deze met het kwaad. Daarom denkt/verbeeldt men hiermee beide: zowel wat het denken waard is (*saṃkalpanīya*) als wat het denken niet waard is. Want hij is doorboord met het kwaad.

(3-6) Dit onderzoek (*vicāra*) is door de Schrift in gang gezet met als doel de zuiverheid te ervaren van de Voornaamste Levensadem (*Mukhya Prāṇa*), opdat deze als object van meditatie kan dienen¹. Daarom worden de godheden,

¹ Śaṅkara legt uit dat de tekst een eliminatiemethode (*neti neti*) toepast. Door te laten zien dat elk zintuig faalt (omdat het vatbaar is voor verlangen en afkeer), wordt de weg vrijgemaakt voor de enige faculteit die *niet* faalt: de Mukhya Prāṇa (de pure levensenergie die het lichaam

beginnend bij het oog [en spraak, etc.], één voor één onderzocht en verworpen (*apohyante*), met de conclusie dat ze door het demonische kwaad doorboord zijn.

De rest [van de uitleg bij deze verzen] is hetzelfde [als bij de neusadem in vers 2]. Dit betreft de passages: "*Toen [mediteerden zij op] spraak, oog, oor, geest*", enzovoort. Ook de andere, niet expliciet genoemde godheden — zoals die van de tast (*tvak*) en de smaak (*rasana*) — dienen hierin begrepen te worden. [Dit weten we] vanwege een andere Schrifttekst (Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad 1.3.7): "*Zo werden deze godheden waarlijk [doorboord] door het kwaad.*"

**atha ha ya evāyaṃ mukhyaḥ prāṇas tam udgītham upāsāṃ cakrire |
tam hāsuraḥ ṛtvā vidadhvaṃsur yathāśmānam ākhaṇam ṛtvā
vidhvaṃsetaivam || ChUp_1,2.7 ||**

7. Toen mediteerden zij op deze Voornaamste Levensadem (*Mukhya Prāṇa*) als de Udgītha. Toen de Asura's deze troffen, werden zij verpletterd. Net zoals [een kluit aarde] verpletterd wordt wanneer die een onbreekbare steen (*āśmānam ākhaṇam*) treft, zo [verging het hen].

Omdat de godheden van de reuk en de andere zintuigen door het demonische [kwaad] doorboord waren en [daarom] verworpen werden, mediteerden zij vervolgens op die welbekende 'Voornaamste Levensadem' (*Mukhya Prāṇa*)¹, die zich in de mond bevindt (*mukhe bhavaḥ*), als de Udgītha.

De Asura's troffen — bereikten — deze net als voorheen, en werden verpletterd — vernietigd — door louter hun intentie (*abhiprāya-mātreṇa*), zonder de Levensadem ook maar iets te kunnen aandoen.

Als antwoord op de vraag "Hoe werden zij vernietigd?", geeft de tekst een voorbeeld (*dr̥ṣṭānta*): Zoals in de wereld een steen die *ākhaṇa* is — wat betekent dat hij niet uitgegraven (*khanitum*) kan worden, oftewel niet gebroken kan worden, zelfs niet met houwelen enzovoort; *ākhaṇa* betekent hier dus onbreekbaar of massief —; wanneer men deze treft... — [hier moet worden

---

in leven houdt, ongeacht of we slapen of wakker zijn, en die geen zintuiglijke voorkeuren heeft).

¹ Mukhya Prāṇa: Waarom is de 'adem in de mond' (de pure levenskracht) sterker dan de zintuigen? De zintuigen zijn selectief: ze willen alleen het aangename en wijzen het onaangename af. Dit creëert gehechtheid en aversie (dualiteit), wat de toegangspoort is voor het "kwaad" (Asuras). De Prāṇa daarentegen ondersteunt het leven onvoorwaardelijk. Hij ademt voor iedereen, slaapt nooit en oordeelt niet over geur, smaak of geluid. Hij is non-duaal en puur "zijn". Omdat er geen gehechtheid is, heeft het kwaad geen grip op hem.

aangevuld:] wanneer een aardkluit (*loṣṭa*) of klomp modder (begrepen vanuit de context of andere teksten) tegen de steen wordt gegooid met de intentie om de steen te breken — ...dan wordt die [aardkluit] zelf verpletterd — uiteengeslagen — zonder die steen ook maar iets aan te doen. Op precies dezelfde wijze werden zij [de Asura's] verpletterd. Dat is de betekenis.

*evaṃ yathāśmānam ākhaṇam ṛtvā vidhvamsata evaṃ haiva sa vidhvamsate
ya evaṃvidī pāpaṃ kāmayate yaś cainam abhidāsati | sa eṣo 'śmākhaṇaḥ ||
ChUp_1,2.8 ||*

8. Zoals men verpletterd wordt wanneer men op een onbreekbare steen stuit, zo wordt hij waarlijk verpletterd die kwaad wenst voor hem die dit aldus weet, en ook hij die hem kwetst. Want hij is [als] die onbreekbare steen.

Aldus is vastgesteld dat de Levensadem (*Prāṇa*) zuiver is, omdat hij niet overweldigd werd door de Asura's. Nu beschrijft de tekst het resultaat (*phala*) voor "hem die dit aldus weet" — oftewel, voor degene die één is geworden met de *Prāṇa* (*prāṇātmabhūta*).

"Zoals [men] op een steen...": Dit is het voorbeeld. "Zo wordt hij waarlijk verpletterd" — hij gaat ten onder. Wie is die persoon? De tekst antwoordt: "Hij die voor hem die dit weet" — voor de kenner van de *Prāṇa* zoals beschreven — "kwaad wenst" — iets wil doen wat diegene niet verdient. "En ook hij die hem kwetst" (*abhidāsati*) — hem schade toebrengt, door hem te beschimpen, te slaan, enzovoort. Ook hij wordt op precies dezelfde wijze verpletterd. Dat is de betekenis. Waarom? Omdat deze kenner van *Prāṇa*, doordat hij *Prāṇa* is geworden, als een onbreekbare steen is: onaantastbaar (*adharaṣaṇīya*).

Bezwaar: Maar de adem in de neus (*nāsikya*) is toch ook van de aard van Lucht (*Vāyu*), net zoals de Voornaamste Adem (*Mukhya*) dat is? Waarom werd de neusadem dan wel doorboord met het kwaad, terwijl hij toch *Prāṇa* is, en de Voornaamste Adem niet? Hoe kan dat?

Antwoord: Dit is geen fout. Het is logisch dat de neusadem doorboord werd vanwege de imperfectie van zijn locatie en instrument (*sthāna-karaṇa-vaiguṇya*), ook al is hij in wezen Lucht. En dat de Voornaamste Adem *niet* doorboord werd vanwege de superieure kracht van zijn locatie en godheid.

Zoals bijlen en dergelijke instrumenten specifieke taken [succesvol] uitvoeren wanneer ze gehanteerd worden door een geoefend persoon, maar niet wanneer ze in handen zijn van anderen [ongeoefenden]; zo ook werd de godheid van de reuk doorboord omdat hij verbonden was met de neus, die gebreken vertoont [namelijk gehechtheid aan geur], maar gold dit niet voor de Voornaamste Adem.

*naivaitena surabhi na durgandhi vijānāti | apahatapāpmā hy eṣaḥ |
tena yad aśnāti yat pibati tenetarān prāṇān avati | etam u evāntato
'vittvotkrāmati | vyādadāty evāntata iti || ChUp_ 1,2.9 ||*

9. Met deze [Levensadem] neemt men waarlijk noch aangename, noch onaangename geur waar. Want hij is vrij van het kwaad (*apahatapāpmā*). Door dat wat men via hem eet en drinkt, onderhoudt (*avati*) hij de andere levensadems [zintuigen]. Wanneer men hem uiteindelijk niet vindt [niet kan voeden], verlaat men [het lichaam]. En men spert de mond wijd open aan het einde.

Omdat de Voornaamste Levensadem niet door de Asura's doorboord is, daarom neemt men met hem noch aangename, noch onaangename geur waar. De wereld neemt beide slechts waar met de neus. En daarom, omdat het *gevolg* van het kwaad [namelijk gehechtheid aan het aangename en afkeer van het onaangename] niet gezien wordt, is hij "vrij van het kwaad". Dat wil zeggen: het kwaad is vernietigd, verwijderd. Daarom is hij zuiver¹.

En omdat de reuk en de andere zintuigen "zichzelf voeden" (*ātmambharayaḥ*) — vanwege hun gehechtheid aan wat aangenaam is — is de Voornaamste Levensadem niet zo zelfzuchtig. Wat is hij dan wel? Hij dient het doel van allen (*sarvārthaḥ*). Hoe zit dat? Er wordt gezegd: "Door dat wat men via hem" — via de Voornaamste Levensadem — "eet en drinkt" — dat wil zeggen: door het gegeten voedsel en het gedronkene — "onderhoudt hij" — beschermt of voedt hij — "de andere" [zintuigen], zoals de reuk. De betekenis is dat hun voortbestaan (*sthiti*) door hem mogelijk wordt gemaakt. Daarom is de Levensadem de "onderhouder van alles" (*sarvambhara*) en daarom is hij zuiver.

Maar hoe weten we dat hun voortbestaan afhangt van wat de Voornaamste Levensadem eet en drinkt? Er wordt gezegd: "Wanneer men hem" — de Voornaamste Levensadem, oftewel de *functie* van de Levensadem in de vorm van eten en drinken — "uiteindelijk" — aan het einde, ten tijde van de dood — "niet vindt" — niet verkrijgt —; dan "verlaat men" [het lichaam]. De betekenis is: dan gaat de hele verzameling van levensfuncties (zintuigen zoals reuk) weg (*utkrāmati*). Want zonder de [actieve] Levensadem kan men niet eten of drinken. Daarom staat het vast dat het vertrek van de zintuigenbundel plaatsvindt door dat [gebrek aan voedselopname]. Want bij het sterven (*utkrānti*) is de wens van de Levensadem om te eten zichtbaar. Daarom "spert hij de mond wijd open" (*vyādadāti*) — maakt hij de mond open.

¹ De tekst herhaalt dat de Mukhya Prāṇa zuiver is omdat hij geen onderscheid maakt tussen lekker en vies. Hij zorgt gewoon dat het lichaam leeft. Zonder oordeel is er geen "zonde" of "kwaad" (in Vedische zin: geen *rāga-dveṣa*, aantrekking en afstoting)

*taṃ hāṅgirā udgītham upāsāṃ cakre |
etaṃ u evāṅgirasam manyante 'ṅgānām yad rasaḥ || ChUp_ 1,2.10 ||*

10. Ook Aṅgiras mediteerde op hem [de Prāṇa] als de Udgītha. Men beschouwt hem [de Prāṇa] waarlijk als Aṅgirasa, omdat hij de essentie (rasa) is van de ledematen (aṅga).

"Ook Aṅgiras mediteerde op hem" — op de Voornaamste Levensadem — "als de Udgītha [met de bovengenoemde kwaliteiten]." Sommigen leggen het verband zo, dat [de naam 'Aṅgiras' hier slechts verwijst naar] de wijze Baka [die verderop in 1.2.13 genoemd wordt]. [Zij baseren dit] op de uitspraak elders: "*Men beschouwt deze [Prāṇa] als Aṅgirasa, Bṛhaspati en Ayāsyā.*" (Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad 1.3.19). Dit zou zo zijn als de letterlijke interpretatie [dat de ziener Aṅgiras¹ zelf bedoeld wordt] onmogelijk was. Maar de letterlijke interpretatie is wel degelijk mogelijk — zelfs als het gaat om de namen van zieners (*ṛṣi*) — net als in andere geschriften.

Daarom zegt men [in de Aitareya Āraṇyaka 2.2.1]: "*De Śatarchin-zieners zijn enkel Hij [Prāṇa].*" De Śruti maakt Prāṇa daar tot de zieners zelf, zoals de Mādhyama's, Gṛtsamada, Viśvāmitra, Vāmadeva en Atri. Op dezelfde wijze maakt [deze tekst] ook deze zieners die op Prāṇa mediteren — Aṅgiras, Bṛhaspati en Ayāsyā — tot Prāṇa zelf, met het doel kennis van non-differentiatie (*abheda-vijñāna*) te onderwijzen. Net zoals [elders gezegd wordt]: "*Prāṇa is vader, Prāṇa is moeder.*" (15.1). Daarom is de betekenis: De ziener genaamd Aṅgiras, die in werkelijkheid Prāṇa zelf was, mediteerde op zichzelf — Prāṇa, de Aṅgirasa — als de Udgītha. "Omdat hij de essentie (*rasa*) is van de ledematen (*aṅgānām*): Omdat Prāṇa de essentie is van de ledematen, daarom is hij 'Aṅgirasa'.

---

¹ Aṅgirasa: Dit is een beroemde Vedische ziener (*ṛṣi*). De Upaniṣad gebruikt hier een esoterische etymologie (*nirukta*). Aṅga = Ledemaat / Lichaamsdeel. Rasa = Sap / Essentie. Aṅgirasa = De essentie van de ledematen. Zonder Prāṇa (levensenergie) verdorren de ledematen; daarom is Prāṇa de Aṅgirasa.

Śaṅkara benadrukt hier een belangrijk punt van non-dualiteit (*advaita*). De mediterende (de wijze Aṅgiras) is niet verschillend van het object van meditatie (Prāṇa). De wijze *realiseerde* dat hij de universele levenskracht was en mediteerde vanuit dat besef. Een andere commentator suggereerde dat 'Aṅgiras' hier slechts een bijvoeglijk naamwoord was voor een andere priester genaamd Baka Dalbhya (die later in vers 13 komt). Śaṅkara wijst dit af: Aṅgiras is een historische ziener, maar hij is *ook* een manifestatie van Prāṇa.

tena taṃ ha bṛhaspatir udgītham upāsāṃ cakre | etam u eva bṛhaspatiṃ manyante | vāg ghi bṛhatī tasyā eṣapatiḥ || ChUp_1,2.11 ||

tena taṃ hāyāsya udgītham upāsāṃ cakre | etam u evāyāsyaṃ manyante | āsyād yad ayate || ChUp_1,2.12 ||

11. Ook Bṛhaspati mediteerde op hem als de Udgītha. Men beschouwt hem [de Prāṇa] waarlijk als Bṛhaspati, omdat spraak (vāc) 'groot' (bṛhatī) is en hij daarvan de heer (pati) is.

12. Ook Ayāsya mediteerde op hem als de Udgītha. Men beschouwt hem [de Prāṇa] waarlijk als Ayāsya, omdat hij uit de mond (āsyāt) komt (ayate).

Op dezelfde wijze: [hij is] de meester (pati) van spraak (vāc), die 'groot' (bṛhatī) is; daarom is hij Bṛhaspati. "Evenzo:" — omdat hij "uit de mond (āsyāt) beweegt (ayate)" — naar buiten gaat (nirgacchati) — "daarom is de ziener Ayāsya" [in werkelijkheid] niets anders dan de Levensadem (Prāṇa). Dat is de betekenis. Op dezelfde wijze dient ook elke andere aanbieder op het eigen Zelf te mediteren als de Prāṇa — die de kwaliteiten bezit van Aṅgīrasa [en de anderen] — als de Udgītha. Dat is de betekenis.

tena taṃ ha bako dālbhyo vidāṃ cakāra | sa ha naimiṣīyānām udgātā babhūva | sa ha smaibhyaḥ kāmān āgāyati || ChUp_1,2.13 ||

13. Hierdoor kende Baka Dālbhya hem [de Prāṇa]. Hij werd de Udgāṭri-priester voor de bewoners van het Naimisha-woud. Hij zong voor hen waarlijk de vervulling van hun verlangens bijeen.

Niet alleen Aṅgīras en de anderen mediteerden [hierop]. Baka, genaamd Dālbhya¹ (het kind van Dalbha), kende hem. [Dat wil zeggen:] Hij begreep de Prāṇa zoals die [hiervoor] is uiteengezet. En nadat hij dit begrepen had, werd hij de Udgāṭri-priester voor de offeraars (sattriṇām) in het Naimisha-woud.

En dankzij de kracht (sāmarthya) van zijn kennis van de Prāṇa, zong hij voor deze Naimisha-bewoners de vervulling van hun verlangens bijeen. De betekenis is dat hij [die wensen] daadwerkelijk al zingend voor hen bewerkstelligde (āgītavān kila).

āgātā ha vai kāmānām bhavati ya etad evaṃ vidvān akṣaram udgītham upāste | ChUp_14 ||

¹ Baka Dālbhya: Een bekende wijze in de Vedische literatuur (komt ook voor in de Mahābhārata en Jaiminiya Brahmana). Hij staat model voor de ideale priester die rituele expertise combineert met esoterische kennis.

14. Hij wordt waarlijk een 'toezinger' (vervuller) van verlangens, hij die, dit zo wetende, mediteert op de lettergreep als de Udgītha. Dit was [de meditatie] met betrekking tot het individu (*adhyātmam*).

Zo ook wordt elke *andere* Udgāṭṛ-priester [niet alleen Baka uit het vorige vers] waarlijk een 'toezinger' van verlangens, wanneer hij — dit zo wetende — mediteert op de lettergreep als de Udgītha, [geïdentificeerd met] de Prāṇa die de zojuist beschreven kwaliteiten bezit. Voor hem is dit het zichtbare resultaat (*dr̥ṣṭa phala*) dat beschreven is.

Het onzichtbare resultaat (*adr̥ṣṭa phala*) is echter het 'één-woorden-met-Prāṇa' (*prāṇātmabhāva*). De bedoeling is [aan te geven] dat dit vaststaat door een andere Schrifttekst (Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad 4.1.2): "*Een god geworden zijnde, gaat hij tot de goden.*"

"Dit was met betrekking tot het individu (*adhyātmam*)."¹ Dit markeert de conclusie (*upasamhāra*) van de zojuist beschreven meditatie op de Udgītha die betrekking heeft op het Zelf (hier: het lichaam/de Prāṇa). [Deze afsluiting wordt gegeven] met het doel de geest te concentreren voor de meditatie op de Udgītha met betrekking tot de godheden (*adhidaivata*), die hierna besproken zal worden.

iti chāndogyopaniṣacchāṅkarabhāṣye prathamādhyāyasya dviṭīyaḥ khaṇḍaḥ

Hier eindigt het tweede deel (*khaṇḍa*) van het eerste hoofdstuk in het commentaar van Śaṅkara op de Chāndogya Upaniṣad.

SECTIE 3¹

athādhidaivatam | ya evāsau tapati tam udgītham upāsīta | udyan vā eṣa prajābhya udgāyati | udyams tamo bhayam apahanti | apahantā ha vai bhayasya tamaso bhavati ya evaṃ veda ||ChUp_1,3.1 ||

1. Nu [volgt de meditatie] met betrekking tot de godheden (*adhidaivatam*). Men dient te mediteren op hem die ginds straalt [de Zon], als de Udgītha. Wanneer hij opkomt (*udyan*), zingt hij (*udgāyati*) waarlijk voor de schepselen. Opkomend vernietigt hij de duisternis en de angst. Hij wordt waarlijk een vernietiger van angst en duisternis, hij die dit aldus weet.

"Nu, aansluitend..." — hierna wordt de meditatie op de Udgītha "met betrekking tot de godheden" (*adhidaivatam*) — oftewel betreffende de deva's — geïntroduceerd. [Dit gebeurt] omdat de Udgītha op velerlei wijzen gemediteerd dient te worden. "Men dient te mediteren op hem die ginds

¹ Hier begint een nieuwe sectie (Khanda 3). Na de meditatie op het innerlijke niveau (*adhyātmam* - op de Levensadem), verschuift de focus nu naar het kosmische niveau (*adhidaivatam* - op de Zon)

straalt..." — dat wil zeggen: de Zon (*Āditya*). Men dient op de Zon te mediteren *als* de Udgītha. Dat is de betekenis.

Bezwaar: Met de uitdrukking 'die Udgītha' verwijst het woord Udgītha naar de lettergreep [Om]. Hoe kan dit woord dan op de Zon van toepassing zijn?

Antwoord: Er wordt gezegd: "Wanneer hij opkomt" — wanneer hij omhoog gaat (*udgacchan*) — "zingt hij waarlijk voor de schepselen" — dat wil zeggen: ten behoeve van de schepselen. [Waarvoor?] Om voedsel te produceren voor de schepselen. Want als hij niet zou opkomen, zou er geen rijping zijn van rijst en dergelijke. Daarom zingt hij *alsof* hij zingt (*udgāyati-iva*). Net zoals de Udgāṭṛ-priester [zingt] om voedsel te verkrijgen, zo is de Zon de Udgītha. Dat is de betekenis.

Bovendien: "Opkomend vernietigt hij de nachtelijke duisternis en de angst" die daaruit voortkomt bij de levende wezens. "Hij die" de Zon kent als bezitter van deze kwaliteiten, "die wordt waarlijk een vernietiger van de angst" — gekenmerkt door [de cyclus van] geboorte en dood, enzovoort — "en van de duisternis" — de oorzaak daarvan, gekenmerkt door onwetendheid (*ajñāna*) — met betrekking tot zichzelf (*ātmanas*).

*samāna u evāyaṃ cāsau ca | uṣṇo 'yam uṣṇo 'sau | svara iñmam ācakṣate
svara iti pratyāsvara ity amum | tasmād vā etam imam amum ca udgītham
upāsīta || ChUp_ 1,3.2 ||*

2. Deze [Levensadem] en die [Zon] zijn waarlijk gelijk. Deze is warm, die is warm. Men noemt deze 'Svara'. Men noemt die 'Svara' en 'Pratyāsvara' (weerkaatsing/terugkeer). Daarom dient men te mediteren op deze [Adem] en die [Zon] als de Udgītha."

Hoewel Prāṇa en de Zon door hun verschil in locatie (*sthāna-bheda*) als verschillend lijken, is er toch geen wezenlijk verschil (*tattva-bheda*) tussen hen. Hoezo? "Deze is waarlijk gelijk" — de Prāṇa is waarlijk gelijk aan de Zon wat betreft eigenschappen, en de Zon aan de Prāṇa. Omdat: "Deze" — Prāṇa — "is warm, en die" — Zon — "is warm." Bovendien: "Men noemt deze" — Prāṇa — "'Svara'". [Men spreekt aldus.] En evenzo [noemt men] "die" — Zon — 'Svara' en 'Pratyāsvara'. Omdat de Prāṇa slechts 'gaat' (*svarati*); eenmaal overleden (*mṛtaḥ*) komt hij niet terug. De Zon echter, na ondergegaan te zijn, komt dag na dag weer terug. Daarom is [de Zon] 'Pratyāsvara' (terugkerend). Vanwege deze kwaliteit en vanwege de naam zijn Prāṇa en de Zon wederzijds gelijk. Daarom, vanwege de afwezigheid van verschil in hun ware aard (*sat-tattva*), "dient men te mediteren op deze" Prāṇa "en die" Zon "als de Udgītha".

atha khalu vyānam evodgītham upāsīta | yad vai prāṇīti sa prāṇaḥ | yad apānīti so 'pānaḥ | atha yaḥ prāṇāpānayoḥ saṁdhiḥ sa vyānaḥ | yo vyānaḥ sā vāk | tasmād aprāṇann anapānan vācam abhivyāharati || ChUp_1,3.3 ||

3. Nu echter dient men te mediteren op de Vyāna als de Udgītha. Wat men uitademt (*prāṇīti*), dat is de Prāṇa. Wat men inademt (*apānīti*), dat is de Apāna. De verbinding (*saṁdhi*) nu tussen de Prāṇa en de Apāna, dat is de Vyāna. Wat de Vyāna is, dat is Spraak (*Vāk*). Daarom spreekt men spraak uit, terwijl men noch uitademt, noch inademt.

"Nu echter" (*atha khalu*) wordt gezegd om een andere manier van meditatie op de Udgītha te introduceren. Men dient te mediteren op de Vyāna — een specifieke functie van de levensadem wiens kenmerken beschreven zullen worden — als de Udgītha. Nu wordt de ware aard daarvan vastgesteld: "Wat men uitademt" (*prāṇīti*) — oftewel: wanneer een persoon lucht via de mond en neus naar buiten stoot — die specifieke functie van de lucht heet Prāṇa. "Wat men inademt" (*apānīti*) — oftewel: naar binnen ademt, lucht via die twee naar binnen trekt — dat is de Apāna, de functie die Apāna heet.

Er wordt gezegd: "De verbinding tussen de" — aldus beschreven — "Prāṇa en Apāna": de specifieke functie die zich daartussenin bevindt, "dat is de Vyāna". De bedoeling is [aan te geven] dat dit *niet* de Vyāna is die bekend is in de Sāṅkhya-geschriften en dergelijke [als de circulatie-adem], omdat de Śruti (hier) een specifieke definitie geeft [namelijk: het kruispunt van in- en uitademing].

Vraag: Waarom wordt, met het terzijde laten van Prāṇa en Apāna, met grote nadruk (*mahatā āyāsena*) de meditatie op enkel de Vyāna voorgeschreven?

Antwoord: Omdat het de oorzaak is van krachtige handelingen (*vīryavat-karma*), zegt [de tekst]: "Wat de Vyāna is, dat is Spraak." Omdat spraak een gevolg is van Vyāna. Omdat spraak tot stand wordt gebracht door Vyāna, "daarom spreekt de wereld spraak uit terwijl men noch uitademt, noch inademt" — dat wil zeggen, terwijl men de activiteiten van Prāṇa en Apāna niet uitvoert [maar ze opschoort].

yā vāk sark | tasmād aprāṇann anapānann ṛcam abhivyāharati | yark tat sāma | tasmād aprāṇann anapānan sāma gāyati | yat sāma sa udgīthaḥ | tasmād aprāṇann anapānann udgāyati || ChUp_1,3.4 ||

4. Wat Spraak (*Vāk*) is, dat is de Ṛk. Daarom reciteert men de Ṛk, terwijl men noch uitademt, noch inademt. Wat de Ṛk is, dat is de Sāman. Daarom zingt men de Sāman, terwijl men noch uitademt, noch inademt. Wat de Sāman is, dat is de Udgītha. Daarom zingt men de Udgītha, terwijl men noch uitademt, noch inademt.

Op dezelfde wijze [geldt dit voor] de Ṛk, wat een specifieke vorm van spraak is; en voor de Sāman, die op de Ṛk gebaseerd is (*ṛksamsthā*); en voor de Udgītha, die een onderdeel is van de Sāman.¹ De bedoeling [van de tekst] is te zeggen dat men deze uitvoert (*nirvartayati*) louter door middel van de Vyāna, terwijl men noch uitademt, noch inademt.

*ato yāny anyāni vīryavanti karmāṇi yathāgner manthanam ājeh saraṇaṃ
dṛḍhasya dhanuṣa āyamanam aprāṇann anapānaṃs tāni karoti | etasya hetor
vyānam evodgītham upāsīta || ChUp_ 1,3.5 ||*

5. Daarom, welke andere krachtige handelingen er ook zijn, zoals het aansteken van vuur, het rennen van een wedloop, het spannen van een sterke boog: men verricht ze terwijl men noch uitademt, noch inademt. Om deze reden dient men enkel op de Vyāna te mediteren als de Udgītha.

Niet alleen het uitspreken van spraak en dergelijke [is afhankelijk van Vyāna]. Daarom: ook welke *andere* "krachtige handelingen" er ook zijn naast deze — handelingen die volbracht worden door een overmaat aan inspanning (*prayatna-adhikya*) —; zoals het "aansteken van vuur" [het wrijven van houten stokken om offervuur te maken], het "rennen van een *āji*" — waarbij *āji* een grens of limiet (*maryādā*) betekent — oftewel hardlopen, en het "spannen" — oftewel het aantrekken — "van een stevige boog"; men verricht die handelingen terwijl men noch uitademt, noch inademt [dus door middel van Vyāna].

Daarom is de Vyāna superieur (*viśiṣṭa*) aan de functies van Prāṇa en de andere adems. Meditatie op het superieure is beter (*jyāyas*), omdat het veel vruchten afwerpt, net als het dienen van een koning (*rājopāsanavat*). "Om deze reden" — vanwege deze oorzaak — dient men enkel op de Vyāna te mediteren als de Udgītha, en niet op een andere functie. Het resultaat is dat de handelingen krachtiger (*vīryavattara*) worden.

*atha khalūdgīthākṣarāṇy upāsīta ud-gī-tha iti | prāṇa evot | prāṇena hy
uttiṣṭhati | vag gīḥ | vāco ha gira ity ācakṣate | annaṃ tham | anne hīdaṃ
sarvaṃ sthitam || ChUp_1,3.6 ||*

6. Nu dient men waarlijk te mediteren op de lettergrepen van de 'Udgītha': Ud, Gī, Tha. Prāṇa (Levensadem) is 'Ud', want door de Prāṇa staat men op (*uttiṣṭhati*). Spraak (Vāk) is 'Gī', want men noemt woorden 'giraḥ'. Voedsel (Anna) is 'Tha', want op voedsel is dit alles gegrondvest (*sthitam*).

¹ De Hiërarchie: De tekst bouwt een piramide: Vāk: Gewone spraak; Ṛk: Metrische, poëtische spraak (Hymne); Sāman: Spraak op muziek (Zang); Udgītha: Het heiligste deel van de zang (de klank 'Om').

"Nu..." (*atha/adhunā*) "...dient men waarlijk te mediteren op de lettergrepen van de Udgītha." Om te voorkomen dat men denkt dat het om de lettergrepen van de *onderdelen van de zang (bhakti)* gaat [de muzikale secties van de Sāman], specificceert de tekst: "Ud-gī-tha". De betekenis is: de lettergrepen van de *naam* 'Udgītha'. Want ook bij meditatie op de lettergrepen van een naam, wordt de meditatie verricht op de drager van die naam (zoals bij [iemand genaamd] Amukamiśrā).

"Prāṇa is Ud." In de lettergreep 'Ud' moet men de visie (*dr̥ṣṭi*) van Prāṇa toepassen. Waarom is Prāṇa 'Ud'? Hij zegt: "Want door de Prāṇa staat alles op (*ud-tiṣṭhati*)."
 "Want men ziet dat iemand zonder Prāṇa (levenskracht) ineens stort (*avasāda*). Er is dus een overeenkomst (*sāmānya*) tussen 'Ud' en Prāṇa. "Spraak is Gī." Want de geletterden (*śiṣṭāḥ*) "noemen woorden 'giraḥ'". "Zo ook is Voedsel Tha." "Want in voedsel is dit alles gevestigd (*sthitam*)."
 Daarom is er een overeenkomst tussen voedsel en de letter 'Tha' [vanwege de klankovereenkomst met *sthā*].

*dyaur evot | antarikṣaṃ gīḥ | pṛthivī tham | āditya evot | vāyur gīḥ | agnis
 tham | sāmaveda evot | yajurvedo gīḥ | ṛgvedas tham | dugdhe 'smai vāg
 dohaṃ yo vāco dohaḥ | annavān annādo bhavati | ya etāny evaṃ vidvān
 udgīthākṣarāṇy upāsta ud-gī-tha iti || 1,3.7 ChUp_ ||*

7. De hemel (Dyaus) is 'Ud', de tussenruimte (Antarikṣa) is 'Gī', de aarde (Pṛthivī) is 'Tha'. De zon (Āditya) is 'Ud', de wind (Vāyu) is 'Gī', het vuur (Agni) is 'Tha'. De Sāma Veda is 'Ud', de Yajur Veda is 'Gī', de Ṛg Veda is 'Tha'. Spraak offert hem [de mediterende] de melk die de melk van de spraak is. Hij wordt rijk aan voedsel en een eter van voedsel, hij die, dit zo wetende, mediteert op deze lettergrepen van de Udgītha: Ud-gī-tha.

De overeenkomsten (*sāmānya*) voor de eerste drie [in vers 6: Prāṇa, Spraak, Voedsel] werden door de Schrifttekst zelf uitgelegd. In overeenstemming daarmee moeten de overeenkomsten voor de overige gevallen als volgt worden begrepen: "De hemel is Ud": vanwege zijn hoge positie (*uccaiḥ sthānāt*). "De tussenruimte is Gī": vanwege het 'opslokken' (*giraṇāt*) van de werelden. "De aarde is Tha": omdat het de standplaats (*sthāna*) is van de levende wezens. "De zon is Ud": vanwege zijn hoogheid (*ūrdhvatvāt*). "De wind is Gī": vanwege het 'opslokken' (*giraṇāt*) van vuur en dergelijke [als vuur dooft, gaat het op in wind]. "Het vuur is Tha": omdat de rituele handelingen daarin plaatsvinden (*avasthānāt*). "De Sāma Veda is Ud": omdat deze geprezen wordt als zijnde de hemel (*svarga*). "De Yajur Veda is Gī": omdat de goden het offermateriaal dat met de Yajus-spreuken wordt gegeven, 'opslokken' (*giraṇāt*). "De Ṛg Veda is Tha": omdat de Sāma Veda op de Ṛg Veda rust (*adhyūḍhatvāt*).

Nu wordt het resultaat (*phala*) van de meditatie op de lettergrepen van de Udgītha genoemd: "Zij offert hem melk" — voor de beoefenaar (*sādhaka*). Wie is zij? Spraak (*Vāk*). Wat offert zij? "De melk". Wat is die melk? Hij zegt: "De melk die van de spraak is." De bedoeling is: het resultaat dat bereikt kan worden door de woorden van de Ṛg Veda enzovoort. Dat is de melk van de spraak. Die melkt de Spraak zelf voor hem; oftewel, zij geeft hem haar eigen essentie.

Bovendien: "Hij wordt rijk aan voedsel" — hij bezit veel voedsel — "en een eter van voedsel" — hij heeft een krachtig spijsverteringsvuur (*dīptāgni*). Hij die, dit wetende, mediteert op deze lettergrepen van de Udgītha — die de beschreven kwaliteiten bezitten — als: Ud-gī-tha.

atha khalv āśīḥ samṛddhiḥ | upasaraṇānīty upāsīta | yena sāmṇā stoṣyan syāt tat sāmopadhāvet || ChUp_1,3.8 ||

8. Nu dan: de vervulling van wensen. Men dient te mediteren op na te streven dingen (*upasaraṇa*). Met welke Sāman hij van plan is de lofzang te zingen, op die Sāman dient hij zich [geestelijk] te richten (*upadhāvet*).

"Nu dan: de vervulling van wensen." Hoe de vervulling (*samṛddhi*) van de wens (*āśīḥ*) — oftewel het verlangen — tot stand komt, dat wordt nu gezegd. Dit is wat er als aanvulling op de zin (*vākyaśeṣa*) begrepen moet worden. "nastreven" (*upasaraṇāni*) betekent: zaken die benaderd moeten worden (*upasartavyāni*), waar men naartoe moet gaan, oftewel: objecten waarop gemediteerd moet worden (*dhyeyāni*). Dat is de betekenis. Hoe [moet men dat doen]? "Aldus dient men te mediteren", oftewel: op de volgende wijze. Namelijk: "Met welke Sāman" — met welke specifieke Sāman-zang — de Udgātr-priester "van plan is de lofzang uit te voeren" (*stoṣyan syāt*), "op die Sāman dient hij zich te richten" (*upadhāvet*). Dat wil zeggen: hij dient die te benaderen (*upasaret*), oftewel: hij moet erover reflecteren (*cintayet*) in termen van zijn oorsprong, enzovoort.

yasyām ṛci tām ṛcaṃ, yad ārṣeyaṃ tam ṛṣiṃ, yāṃ devatām abhiṣtoṣyan syāt tāṃ devatām upadhāvet || ChUp_1,3.9 ||

9. Op het Ṛk-vers waarop [de Sāman rust], op dat Ṛk-vers [dient hij zich te richten]. Op de ziener (*ṛṣi*) van wie [de Sāman] afkomstig is, op die ziener. Op de godheid die hij van plan is te prijzen, op die godheid dient hij zich te richten.

Op het Rk-vers waarop die Sāman [rust], op dat Rk-vers dient hij zich te richten [mediterend] op de godheid ervan, enzovoort¹. Welke ziener² verbonden is (*ārṣeyam*) met de Sāman, "op die ziener" [dient hij zich te richten]. Op welke godheid hij van plan is de lofzang te zingen, op die godheid dient hij zich te richten.

yena cchandāsā stoṣyan syāt tac chanda upadhāvet | yena stomena stoṣyamāṇaḥ syāt taṃ stomam upadhāvet || ChUp_1,3.10 ||

10. Op het metrum (*chandas*) waarmee hij van plan is te prijzen, op dat metrum dient hij zich te richten. Op de *Stoma* waarmee hij de lofzang zal uitvoeren, op die *Stoma* dient hij zich te richten.

"Met welk metrum" — zoals de Gāyatrī, enzovoort — hij "van plan is te prijzen, op dat metrum dient hij zich te richten". "Met welke *Stoma*³ hij de lofzang zal uitvoeren (*stoṣyamāṇaḥ syāt*)..." Het gebruik van de Atmanepada-vorm (*stoṣyamāṇaḥ* in plaats van de actieve vorm) wordt gebruikt omdat het resultaat van het onderdeel 'Stoma' ten goede komt aan de dader (*kartṛ*) [oftewel de offerheer]. "...op die *Stoma* dient hij zich te richten."

yāṃ diśam abhiṣtoṣyan syāt tāṃ diśam upadhāvet || ChUp_1,3.11 ||

11. Op de windrichting (*diśam*) waarnaar hij van plan is de lofzang te zingen, op die windrichting dient hij zich te richten.

"Op de windrichting waarnaar hij van plan is de lofzang te zingen, op die windrichting dient hij zich te richten" — [dat wil zeggen: hij moet mediteren op die richting] inclusief de heersende godheden (*adhiṣṭhātṛ*), enzovoort.

---

¹ Relatie Rk en Sāman: Een Sāman is een melodie. Een melodie kan niet 'los' gezongen worden; hij heeft een tekst nodig als drager. Die tekst komt uit de Rg Veda. De priester moet zich bewust zijn van de betekenis en de godheid van die tekst, niet alleen van de muzieknoten.

² In de Vedische traditie heeft elke mantra vier essentiële componenten die men moet kennen voor succesvol gebruik: Rṣi: De ziener die de mantra 'zag' of hoorde (de auteur). Chanda: Het metrum of de maat (hier niet expliciet genoemd, maar in de volgende verzen wel). Devatā: De godheid tot wie de mantra gericht is. Viniyoga: De toepassing (het ritueel waarin het gebruikt wordt).

³ Dit is een technische term uit de Soma-rituelen. Een *Stoma* is een specifieke manier van zingen waarbij een set van verzen (meestal drie) wordt herhaald en gevarieerd om een bepaald totaal aantal te bereiken (bijvoorbeeld de *Trivṛt Stoma* levert 9 verzen op, de *Pañcadaśa* 15, etc.). Het is de liturgische "vorm" van de lofzang.

ātmānam antata upasṛtya stuvīta kāmam dhyāyann apramattaḥ | abhyāso ha yad asmai sa kāmam smṛdhyeta yatkāmam stuvītetī yatkāmam stuvītetī || ChUp_1,3.12 ||

12. Uiteindelijk, na zich op zijn eigen zelf gericht te hebben (*upasṛtya*), dient hij de lofzang te zingen, mediterend op de wens, zonder onachtzaam te zijn (*apramattaḥ*). [Dan] is er waarlijk het vooruitzicht (*abhyāśaḥ*) dat voor hem de wens vervuld wordt, met welke wens hij ook de lofzang zingt, met welke wens hij ook de lofzang zingt.

Na gemediteerd te hebben op de hymne, de godheid en de windrichting, moet de priester uiteindelijk mediteren op zichzelf en zijn uitspraak perfectioneren om het gewenste resultaat te garanderen.

De Udgāṭṛ-priester dient de lofzang (*stuvīta*) te zingen nadat hij uiteindelijk zijn eigen zelf (*ātmānam*) — zijn eigen identiteit (*svam rūpam*), gekenmerkt door familienaam (*gotra*), eigen naam, enzovoort — heeft benaderd [in meditatie]. [Dit dient te gebeuren] "in de juiste volgorde" na de Sāman en de andere zaken [die in de vorige verzen genoemd werden: Ṛk, Ṛṣi, Godheid, Metrum, etc.], en tenslotte met focus op het eigen zelf. "Terwijl hij op de wens mediteert, zonder onachtzaam te zijn (*apramattaḥ*)..." — dat wil zeggen: zonder fouten (*pramādam*) te maken met betrekking tot toonhoogte/accents (*svara*), aspiratie/sisklanken (*uṣman*) en articulatie/medeklinkers (*vyañjana*) enzovoort — "...dan is er het vooruitzicht (*abhyāśaḥ*)..." — wat betekent: zeer spoedig (*kṣipram*) inderdaad — "...dat voor hem die dit zo weet, die wens in vervulling gaat (*smṛdhyeta*)..." — oftewel: succes bereikt (*smṛddhiṃ gacchet*).

Wat is dat [die 'yatkāma' uit de tekst]? 'Welke wens hij ook koestert' (*yatkāmam*). Dat wil zeggen: wat de wens ook is die van hem is; dat hij, die wens hebbende, de lofzang dient te zingen. De herhaling [van de slotzin in de tekst] is bedoeld als eerbetoon (*ādara*) [of om nadruk te leggen].

iti chāndogyopaniṣacchāṅkarabhāṣye prathamādhyāyasya tṛtīyaḥ khaṇḍaḥ

Hier eindigt het derde deel (*khaṇḍa*) van het eerste hoofdstuk in Śaṅkara's commentaar op de Chāndogya Upaniṣad.

SECTIE 4

om ity etad akṣaram udgītham upāsīta | om iti hy udgāyati | tasyopavyākhyānam || 1,4.1 ||

1. Men dient te mediteren op deze lettergreep: 'Om', [als] de Udgītha. Want men zingt luid (*udgāyati*) met 'Om'. Hiervan volgt nu de nadere uitleg.

Het opnieuw vermelden (*punar-upādānam*) van de lettergreep die het onderwerp van bespreking is — met de woorden "Om, deze..." enzovoort — dient het volgende doel: Opdat de context niet elders gezocht wordt (*anyatra prasaṅgo mā bhūt*). [Dit was nodig] omdat het onderwerp onderbroken was door de meditatie op de *lettergrepen* van de Udgītha [in de vorige sectie, 1.3.6 e.v., waar het ging over 'Ud', 'Gī' en 'Tha'].

Deze sectie begint met de bedoeling om de meditatie voor te schrijven op precies die lettergreep [Om], maar nu gekwalificeerd door de eigenschappen van 'onsterfelijkheid' (*amṛta*) en 'vreesloosheid' (*abhaya*). De betekenis van "Om..." enzovoort is reeds [in 1.1.1] uitgelegd.

*devā vai mṛtyor bibhyatas trayīm vidyām prāviśan | te chandobhir
acchādayan | yad ebhir acchādayams tac chandasām chandastvam ||1,4.2 ||*

2. De goden (Deva's), die waarlijk bang waren voor de dood, gingen de Drievoudige Kennis (Trayī Vidyā) binnen. Zij bedekten (acchādayan) zich met de hymnen (chandas). Omdat zij zich met deze bedekten, daarom is dat het 'Chandas-zijn' van de hymnen.

Wat deden de Deva's, vrezende voor de Dood, de doder? Er wordt gezegd: "Zij gingen de Drievoudige Kennis binnen" — oftewel: de rituele handelingen (*karma*) die door de drie Veda's worden voorgeschreven. De betekenis is: zij namen de uitvoering van Vedische rituelen ter hand. [Dit deden zij] omdat zij meenden dat dit een bescherming (*trāṇa*) was tegen de dood.

Bovendien: terwijl zij *japa* (recitatie), *homa* (vuuroffers) en dergelijke verrichtten, "bedekten zij zichzelf" — verborgen zij zich — tijdens die handelingen "met de hymnen" (*chandobhiḥ*), oftewel met mantra's die niet reeds voor andere specifieke rituele handelingen waren aangewezen. "Omdat" (*yad/yasmāt*) "zij zich met deze" mantra's "bedekten"¹, "daarom" is het "'Chandas-zijn' (*chandastva*) van de Chandas" (mantra's) [afgeleid van het feit dat ze dienen tot] bedekking (*chādana*). Dit is waarlijk algemeen bekend.

*tān u tatra mṛtyur yathā matsyam udake paripaśyed evaṃ paryapaśyad ṛci
sāmni yajuṣi | te nu vittvordhvā ṛcaḥ sāmno yajuṣaḥ svaram eva prāviśan ||
1,4.3 ||*

3, Maar de Dood zag hen daar, zoals men een vis in het water zou zien. Zo zag hij hen in de Ṛk, in de Sāman en in de Yajus. Toen zij dit wisten, rezen

¹ Het Sanskrietwoord voor 'metrum' of 'heilige tekst' is *Chandas*. De Upaniṣad verbindt dit hier etymologisch met de werkwoordswortel *chad*, wat 'bedekken' of 'verbergen' betekent. De hymnen zijn de "bedekkers".

zij op uit de Ṛk, de Sāman en de Yajus, en gingen zij enkel de 'Svara' (de Klank/Om) binnen.

Hen, de goden die zich daar — in de rituelen — aan de handelingen wijdden, zag de Dood... Zoals in de wereld een visser een vis in het water — dat niet al te diep is — zou zien. [De Dood zag hen] terwijl hij dacht dat ze "vangbaar waren door middelen als een vishaak of het laten weglopen van het water". De betekenis is: De Dood beschouwde de goden als bereikbaar (kwetsbaar) via het middel van de uitputting van karma (*karmakṣaya*). [Rituelen geven slechts tijdelijk resultaat; als dat op is, slaat de dood toe].

Op de vraag: "Waar zag hij de goden?", wordt gezegd: "In de Ṛk, in de Sāman, in de Yajus." De betekenis is: in de rituele handelingen die verbonden zijn met de Ṛg, Yajur en Sāma Veda. "Zij nu" — de goden —, die door de Vedische handelingen gelouterd waren en wiens geest gezuiverd was, "wisten" — doorzagen — wat de Dood van plan was. En nadat ze dit wisten, "rezen zij op" (*ūrdhvāḥ*). Dat wil zeggen: zij keerden zich af (*vyāvṛttāḥ*) van de rituelen. Ze ontstegen de Ṛk, de Sāman en de Yajus — oftewel de handelingen verbonden met deze Veda's.

Omdat ze wanhopig (*nirāśāḥ*) waren geworden over het verdrijven van de angst voor de dood door middel van rituelen, lieten ze dat vallen. "Zij gingen enkel de Svara binnen." Zij gingen de onvernietigbare lettergreep binnen die aangeduid wordt met het woord 'Svara' (Klank), en die gekenmerkt wordt door de eigenschappen onsterfelijkheid en vreesloosheid. Dat wil zeggen: ze wijdden zich volledig aan de meditatie op 'Om' (*omkāropāsanaparāḥ*). Het woordje 'enkel' (*eva*) heeft de betekenis van beperking/begrenzing (*avadhāraṇa*). Het dient om de combinatie [van ritueel en meditatie voor dit specifieke doel] uit te sluiten (*samuccaya-pratiṣedha*). De betekenis is: zij werden louter toegewijd aan die meditatie [en lieten de rituelen achter zich].

yadā vā ṛcam āpnoty om ity evātisvarati evaṃ sāmāivaṃ yajuḥ | eṣa u svaro yad etad akṣaram etad amṛtam abhayam | tat praviśya devā amṛtā abhavan
||1,4.4 ||

4. Wanneer men een Ṛk-vers beëindigt (*āpnoti*), laat men luid 'Om' weerklinken (*atisvarati*). Zo ook bij de Sāman, zo ook bij de Yajus. Dit is waarlijk de 'Svara' (Klank): dat wat deze lettergreep is. Dit is het onsterfelijke, het vreesloze. Toen de goden dit waren binnengegaan, werden zij onsterfelijk.

Maar hoe komt het" — zo wordt gevraagd — dat de lettergreep aangeduid wordt met het woord 'Svara'? Er wordt geantwoord: "Wanneer men een Ṛk-vers beëindigt, laat men luid 'Om' weerklinken." "Zo ook bij de Sāman, zo ook bij de

Yajus." [Omdat 'Om' constant weerklinkt bij de recitatie van alle Veda's]. Dit is de Svāra.

Wat is dat? "Dat wat deze lettergreep is. Dit is het onsterfelijke, het vreesloze." "Nadat ze dat waren binnengegaan" — [de lettergreep Om] — "werden de goden onsterfelijk en vreesloos, precies overeenkomstig de eigenschappen (*yathā-guṇam eva*) [van die lettergreep]."

sa ya etad evaṃ vidvān akṣaram praṇauty etad evākṣaram svaram amṛtam abhayaṃ praviśati | tat praviśya yad amṛtā devās tad amṛto bhavati || 1,4.5 ||

5. Hij die, dit zo wetende, de lof zingt (*praṇauti*) van deze lettergreep, die gaat deze zelfde lettergreep binnen: de Svāra (Klank), het onsterfelijke, het vreesloze. Nadat hij die is binnengegaan, wordt hij dat onsterfelijke wat ook de goden [werden].

"Hij die" — ook een ander [mens], net als de goden — "deze lettergreep aldus kennende als bezitter van de eigenschappen onsterfelijkheid en vreesloosheid, 'prijst' (*praṇauti*)" — lofzingt. Met 'lofzang' (*stuti*) wordt hier 'meditatie' (*upāsana*) bedoeld. "Hij gaat op precies dezelfde wijze die lettergreep binnen: de Svāra, het onsterfelijke, het vreesloze." "En nadat hij die is binnengegaan..." Net zoals er voor hen die een koninklijke familie (*rājakula*) zijn binnengegaan, geen onderscheid wordt gemaakt [door de koning] in termen van 'binnenstaander' of 'buitenstaander' [iedereen deelt in de koninklijke status]; [zo ook] "wordt hij *dat* onsterfelijke". De betekenis is: er is geen sprake van inferioriteit of superioriteit [tussen de onsterfelijkheid van de goden en die van de mediterende] in de staat van onsterfelijkheid.

iti chāndogyopaniṣacchāṅkarabhāṣye prathamādhyāyasya caturthaḥ khaṇḍaḥ

Hier eindigt het vierde deel (*khaṇḍa*) van het eerste hoofdstuk in het commentaar van Śaṅkara op de Chāndogya Upaniṣad.

SECTIE 5¹

atha khalu ya udgīthaḥ sa praṇavo yaḥ praṇavaḥ sa udgītha iti | asau vā āditya udgītha eṣa praṇavaḥ | om iti hy eṣa svarann eti ||1,5.1 ||

¹ Hier begint een nieuwe sectie (Khanda 5). Het doel van deze sectie is tweeledig: ten eerste het gelijkschakelen van de terminologie van verschillende Vedische scholen (Ṛg en Sāma), en ten tweede het introduceren van een meditatie die leidt tot het krijgen van vele zonen.

1. Nu waarlijk: wat de Udgītha is, dat is de Praṇava. En wat de Praṇava is, dat is de Udgītha. Die Zon ginds is waarlijk de Udgītha, hij is de Praṇava. Want hij beweegt zich voort (eti), terwijl hij 'Om' laat klinken (svaran).

Nadat de eerder genoemde meditatie op de Udgītha — gekwalificeerd door de visie van de Levensadem en de Zon — herhaald is, en nadat de eenheid tussen de Praṇava en de Udgītha is vastgesteld; begint nu de uiteenzetting van een meditatie op de lettergreep, gekwalificeerd door het onderscheid in adems en zonnestrallen [wat later uitgelegd wordt], met als resultaat [het verkrijgen van] vele zonen (*aneka-putra-phalam*).

"Nu waarlijk: wat de Udgītha is, dat is de Praṇava" — van de *Bahvṛca's* (de aanhangers van de R̥g Veda). "En wat hún Praṇava is, dat is precies de Udgītha" — aangeduid met het woord Udgītha — van de *Chāndoga's* (de aanhangers van de Sāma Veda). "Die Zon ginds is de Udgītha." Hij is ook precies datgene wat door de Bahvṛca's met het woord Praṇava wordt aangeduid, en niets anders.

Hoe is de Zon de Udgītha? Omdat hij voortbeweegt (*eti*), terwijl hij de lettergreep 'Om' — genaamd Udgītha — "laat klinken" (*svaran / uccārayan*). [De interpretatie van *svaran* als 'klinken' of 'gaan' is beide mogelijk] omdat werkwoordswortels meerdere betekenissen hebben (*anekārthatvāt dhātūnām*). Ofwel [betekent het]: terwijl hij 'gaat' (*gacchan*), beweegt hij voort. Daarom is die Zon (*Savitṛ*) de Udgītha.

*etam u evāham abhyagāsiṣaṃ tasmān mama tvam eko 'sīti ha kauṣītakiḥ
putram uvāca | raśmīṃs tvam paryāvartayāt | bahavo vai te bhaviṣyanti | ity
adhidaivatam ||1,5.2 |*

2. "Ik heb de lofzang enkel tot hém [de Zon] gericht. Daarom ben jij mijn enige [zoon]," zo sprak Kauṣītaki tot zijn zoon. "Jij moet je [in meditatie] tot de stralen wenden. Dan zul je er velen hebben. Dit was met betrekking tot de godheden."

"Hem, deze..." [verwijzend naar de Zon]. "Ik heb de lofzang tot hem gericht" (*abhyagāsiṣam*) — oftewel: direct naar hem toe. De betekenis is: "Ik heb gemediteerd terwijl ik geen onderscheid (*abheda*) maakte tussen de Zon en zijn stralen." "Daardoor, om die reden, ben jij mijn enige zoon," zo sprak Kauṣītaki — het kind van Kuṣītaka — tot zijn zoon. "Daarom moet jij je met onderscheid (*bhedena*) tot de stralen en de Zon wenden" — oftewel: mediteer op hen [als veelvoudig]. [De vorm *paryāvartayāt* betekent] *paryāvartaya* (gebiedende wijs), vanwege de verbinding met het woord 'jij' (*tvam*). "Op die manier zullen er voor jou vele zonen zijn." Dit is [de meditatie] met betrekking tot de godheden.

athādhyātman | ya evāyaṃ mukhyaḥ prāṇas tam udgītham upāsita | om iti hy eṣa svarann eti ||1,5.3 ||

3. Nu met betrekking tot het individu (*adhyātman*): Men dient te mediteren op deze Voornaamste Levensadem (*Mukhya Prāṇa*) als de Udgītha. Want hij beweegt zich voort (*eti*), terwijl hij 'Om' laat klinken (*svaran*).

Nu, hierop volgend, wordt het niveau van het individu (*adhyātman*) besproken. De passage 'Men dient te mediteren op deze Voornaamste Levensadem...' enzovoort, is net als hiervoor [bij de Zon in vers 1]. "Op dezelfde wijze beweegt ook deze Prāṇa zich voort terwijl hij 'Om' laat klinken." Dat wil zeggen: hij beweegt zich voort "alsof hij instemming (*anujñā*) geeft" ('Om' zegt) ten behoeve van de activiteit van spraak en de andere zintuigen. Want het is niet zo dat mensen die bij een stervende staan, de Prāṇa het geluid 'Om' horen maken [dus het is geen letterlijk geluid]. Vanwege deze overeenkomst moet ook het 'Om-zeggen' bij de Zon [in het vorige vers] opgevat worden als louter instemming.

etam u evāham abhyagāsiṣaṃ tasmān mama tvam eko 'sīti ha kauṣītakiḥ putram uvāca | prāṇāms tvam bhūmānam abhigāyatād bahavo vai me bhaviṣyantīti ||1,5.4 ||

4. "Ik heb de lofzang enkel tot hem [de Prāṇa] gericht. Daarom ben jij mijn enige [zoon]," zo sprak Kauṣītaki tot zijn zoon. "Jij moet de lofzang zingen tot de adems (*prāṇān*) als een veelheid (*bhūmānam*). [Denkende:] 'Velen zullen er waarlijk voor mij zijn'.

De passage "Ik heb de lofzang enkel tot hem gericht..." enzovoort, is precies zoals voorheen [in vers 2, maar nu toegepast op de adem]. "Daarom": jij moet de Udgītha beschouwen als gekenmerkt door de eigenschap van verscheidenheid (*bheda*) — door onderscheid te maken tussen Spraak en de andere [zintuigen] enerzijds en de Voornaamste Levensadem anderzijds. En aldus ziende, "moet jij in de geest de lofzang zingen tot de veelheid (*bhūmānam*)." De betekenis is: richt je daarop (mediteer), net zoals in het voorgaande vers. 'Velen zullen er waarlijk voor mij' — mijn — 'zonen zijn'. De betekenis is: met deze intentie zijnde [dient men te mediteren].

Omdat de visie van de Udgītha gebaseerd op de eenheid (*ekatva*) van Prāṇa en Zon werd verworpen (*apodita*) vanwege het gebrek (*doṣa*) dat dit als resultaat slechts één zoon oplevert; daarom wordt in dit deel de plicht voorgeschreven om de visie van verscheidenheid (*bheda*) toe te passen op de stralen [bij de